

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Nikola Poláková

**„Dopoledne doma, odpoledne na nákupech, půl hodiny po
návratu volá teta Elsa, že jsme v příštím transportu“...
aneb osud žatecké Židovky Evy Roubíčkové
(1921–2013)**

„In the morning at home, in the afternoon on purchases, half an hour after
returning, aunt Elsa calls us that we are going to be in the next transport“...
or the destiny of Zatec Jewish Eva Roubickova "
(1921–2013)

Praha 2019

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Poděkování:

Upřímně děkuji za cenné rady a připomínky vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. Mé poděkování náleží také pracovníkům Židovského muzea v Praze, kteří mi poskytli řadu užitečných dokumentů, a v neposlední řadě PhDr. Vítu Fojtkovi, který mi zprostředkoval výpovědi svědků v podobě nahrávek. Za možnost studia archivních materiálů bych chtěla poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Lounech.

Ráda bych projevila vděčnost také Institutu Tereziánské iniciativy, Regionálnímu muzeu K. A. Polánka v Žatci za zaslání fotografií a písemností a jmenovitě panu Otokaru Löblovi, předsedovi Sdružení žateckých rodáků a přátel města Žatce, který mi poskytnul řadu velmi hodnotných informací.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. srpna 2019

Nikola Poláková

Abstrakt

Hlavním předmětem této bakalářské práce je zprostředkování životního příběhu ženy židovského původu Evy Mändlové, provdané Roubíčkové. Její druhá, stěžejní část mapuje životní cestu této Židovky od raného dětství, přes její deportaci do terezínského ghetta až po dlouho očekávaný návrat domů. V širším kontextu se práce snaží přiblížit současnému čtenáři realitu života Židů, která byla válečnými událostmi hluboce poznamenána, a to nejen za pomoci dostupných historických záznamů, ale i autentických výpovědí přeživších osob. První část práce pak sleduje historický vývoj židovské komunity na Žatecku a vydává se po stopách židovského obyvatelstva v tomto regionu od prvních zmínek o něm až po současnost.

Klíčová slova

Eva Roubíčková; Terezínské ghetto; Židé na Žatecku; Židé; Žatec; holocaust; 20. století

Abstract

The primary subject of this bachelor thesis is to mediate the life story of Eva Mändlová, Roubíčková. Its second, central part surveys this Jewish woman's life path from her early childhood, through her deportation to the Terezin ghetto to the long-awaited return home. In a broader context the work strives to give the present audience an understanding of the everyday life of Jews, which was deeply affected by the events of World War II. For that purpose it uses not only the available historical records, but also authentic testimonies of Holocaust survivors. Its introductory part follows the footsteps of the Jewish population in Žatec region from its first mention until the present time.

Key words

Eva Roubickova; The Terezin ghetto; Jews in the Zatec area; Jews; Zatec; holocaust; 20th century

Obsah

1	ÚVOD	8
2	ROZBOR POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	11
2.1	Archivní prameny.....	11
2.2	Dobový tisk	12
2.3	Materiály ze soukromých sbírek	12
2.4	Literatura	13
2.5	Internetové zdroje.....	16
3	MĚSTO ŽATEC.....	17
4	HISTORIE MĚSTA	18
5	ŽIDÉ NA ŽATECKU	21
5.1	Počátky židovského osidlování	21
5.2	Židé v nedalekých Čeradících	24
5.2.1	Stavba čeradické synagogy a hřbitova	25
5.3	Židé v nedalekých Libočanech.....	26
5.4	Židovská náboženská obec Žatec	27
5.5	Žatecká synagoga	27
5.5.1	Žatecký židovský hřbitov	30
5.6	Pohřební bratrstvo	30
5.7	Žatečtí rabíni.....	31
6	ANTISEMITISTICKÉ NÁLADY	34

7	PŘÍBĚH RUDOLFA FRANZE FANTY	39
8	ŽIVOT RODINY WINDTOVÝCH.....	40
9	EVA ROUBÍČKOVÁ VE STÍNU DENÍKU A ROZHOVORŮ.....	42
9.1	Od dětství po rok 1941	43
9.2	1942.....	49
9.3	1943	53
9.4	1944.....	55
9.5	1945	56
10	SITUACE PO VÁLCE.....	58
11	ZÁVĚR.....	63
12	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	65
12.1	Archivní prameny	65
12.2	Dobový a současný tisk	66
12.3	Literatura	67
12.4	Internetové zdroje.....	69
13	SEZNAM PŘÍLOH	72
13.1	Seznam obrazové přílohy	72
13.2	Seznam tabulkových příloh	72

1 Úvod

I více než sedmdesát let po skončení druhé světové války zpracovávají režiséři a spisovatelé nejrůznější aspekty tohoto ozbrojeného konfliktu, aby jej přiblížili současnému publiku. Válečné události čtyřicátých let 20. století otřásly životy lidí ve všech vrstvách společnosti a realizace nacistických rasových teorií vedla k tomu, že některá etnika zasáhly dosud nevídané projevy krutosti následované jejich masovým vyvražďováním. Hlavní obětí nacistické diktatury se stala židovská minorita. V této práci zmapuji historický vývoj židovské komunity na Žatecku od jejího počátku, přes dobu jejího rozkvětu pod ochrannými křídly královské komory, následovanou jejím vyhnáním z města, až po současnost. Sama ze Žatce pocházím, což je také jeden z důvodů, proč jsem si tuto lokalitu vybrala jako těžiště své práce. Jedná se o město na severozápadě Čech, které celou svou rozlohou spadalo do území Sudet, a spolu s dalšími pohraničními městy se tak po Mnichovské dohodě stalo součástí nacistického Německa.

V úvodu první části práce nastíním samotné počátky židovského osídlení na Žatecku, které probíhalo ve 14. století podél řeky Ohře. Nejstarší písemnou zprávu, prokazující existenci židovského obyvatelstva v Žatci, představuje výnos krále Karla IV. z roku 1350. Většina židů¹ byla profesně a finančně velmi úspěšná, ke svým aktivitám však často používali společností nepřijímané praktiky. Také proto se i dlouho před nástupem nacismu v Německu řada obyvatel Žatce chovala k židům odmítavě a volala po jejich vyhnání z města. Tento požadavek se jim podařilo prosadit roku 1541 poté, co byl na místní židy spáchán krvavý pogrom. Židé se od té doby začali usazovat v okolních vesnicích, kde vytvářeli náboženské obce.

V přilehlých Čeradcích si během roku 1650 začali stavět vlastní domy a začali se živit převážně jako drobní obchodníci. Vybudovali si zde synagogu i hřbitov. Usídlili se také v přilehlých Libočanech. Po roce 1848, kdy bylo dosaženo prvních úspěchů ve snaze o zrovnoprávnění židovského etnika, se Židé začali z vesnic stěhovat zpět do měst, kde byly příhodnější životní podmínky. Začali se aktivně zapojovat do společenského i politického života. Postupné obnovování židovské komunity v Žatci, kde byla rovněž založena synagoga, přilákalo do města mnoho nových představitelů tohoto etnika. V roce

---

¹ Na tomto místě zmiňuji, že v celé práci v souvislosti s psaním slova Žid/žid, je malé ž užito v pojednáních o židovské komunitě spadající do poloviny 19. století, kdy je chápána židovská komunita jako náboženská minorita. Po první polovině 19. století je v práci psáno velké Ž, což souvisí s emancipací a sionistickým hnutím na niž pohlížím jako na národnostní menšinu.

1864 pak spojením existujících organizací vznikla nová Židovská náboženská obec v Žatci. Tento nový začátek však netrval dlouho. Již koncem 19. století se v oblasti znovu začalo formovat protižidovské hnutí. Velkou ránu místní židovské komunitě zasadila první světová válka, která jí přinesla značné hmotné i duchovní ztráty. V polovině třicátých let, kdy Sudetoněmecká strana přijala opatření týkající se židovské otázky, nastalo nejtemnější období moderních židovských dějin. Na počátku stála tzv. Křišťálová noc, během níž byla zapálena místní synagoga, mnoho Židů bylo přinuceno město opustit. Byl jim zabaven jejich majetek včetně průmyslových podniků. Od roku 1941 byli Židé deportováni do koncentračních táborů. Zpočátku se jednalo o Terezín, následně i o další tábory, přičemž vyhlazovací tábory na polském území znamenaly ve většině případů definitivní řešení. Židé, kteří holocaust přežili, utrpěli značnou psychickou i fyzickou újmu a po svém osvobození nejčastěji emigrovali do Izraele, Spojených států či do jiných západních zemí.

Druhá, stěžejní polovina práce, líčí životní příběhy konkrétních židovských obyvatel Žatce, mezi něž patřil například Otto Beck, Margit Štajnová, rozená Krátká, Dyk Popper, Růžena Brösslerová a Eva Roubíčková, rozená Mändlová. Hlavní pozornost bude věnována Evě Roubíčkové, která svůj pobyt v terezínském ghettu zaznamenala formou deníku, o nějž se tato část práce opírá.

Eva jako mladá dívka zpočátku nechápala změnu, která nastala u jejích přátel po spuštění nacistické protižidovské propagandy. Ve snaze uniknout z atmosféry útlu a ponižování se s rodiči přestěhovala do Prahy, v domněnce, že se brzy vrátí domů, a skončí události spojené s nepřátelstvím. Ani situace v Praze nebyla příznivější, a proto se do Žatce vrátili, odkud byla následně i převezena do terezínského ghetta. Pobyt zde sice přežila, ale do svého rodného města se již nevrátila.

Eva si ještě pár dní před transportem do Terezína začala psát deník, který se stal svědectvím o jejím životě a jedinečným způsobem přibližuje každodenní realitu života v ghettu. Je v něm zachyceno formování ghetta, jeho provoz v době války včetně transportů do vyhlazovacích táborů i život v nuceném společenství, se kterým autorka do značné míry bojovala. Její výpovědi podávají zprávu o vztazích mezi vězni, o pracích, které museli vykonávat i o mnohdy velmi nebezpečných činech, k nimž se uchýlovali, aby sobě či jiným pobyt v táboře usnadnili. Autorka deníku pracovala v zemědělství, díky čemuž si jako jedna z mála mohla potají obstarávat potraviny nad rámec vězeňských přidělů. Přes tato drobná ulehčení ji však neopouštěl strach, že do příštího transportu na

východ bude zařazena právě ona nebo její blízcí. Navzdory všem útrapám se snažila žít plnohodnotným životem a spřátelila se s mnoha dalšími vězni, kteří ji však během nadcházejících měsíců opustili, stejně jako její rodiče, kteří se z transportu do Polska již nevrátili. Z jejích vzpomínek na pobyt v táboře vyzařuje obdivuhodná sounáležitost, kterou si vězni i lidé žijící v přilehlých vesnicích navzájem projevovali, jejich odvaha a houževnatost, jež mnoha z nich, včetně paní Evy, pomohla přežít dlouhé roky ve strašlivých podmínkách tábora.

Práce se zabývá také životem Evy Roubíčkové po druhé světové válce, zjišťuje, do jaké míry se dokázala vypořádat se svým válečným traumatem a jaká úskalí skýtalo její opětovné začleňování do společnosti. Seznamuje čtenáře také s jejím rodinným životem, který po válce začala se svým manželem Richardem. Eva Roubíčková strávila své poslední dny v domě pro seniory Hagibor v Praze, kde zemřela ve věku úctyhodných třiadevadesáti let.

2 Rozbor použitých pramenů a literatury

V této bakalářské práci jsem použila archivní prameny, regionální dobový tisk, literaturu vztahující se k tématu a také internetové zdroje. Využila jsem i metodu orální historie přeživší pamětnice, která byla pro mou práci velmi významná.

2.1 Archivní prameny

V bakalářské práci jsem čerpala z materiálů Státního okresního archivu v Lounech², ve kterém jsou k dispozici fondy, o něž se má práce opírá. Především se jednalo o Archiv města Žatec a o fond Žateckého gymnázia³ s jeho školní kronikou a výročními zprávami, které mi pomohly v lepší orientaci v problematice. Jako doplňkový zdroj jsem si zvolila fond Rudolfa Fanty⁴, který mi napomohl k lepšímu obeznámení se s obrazem tehdejšího života na Žatecku. Důležitým zdrojem informací pro mne byl taktéž abecední seznam židovských obyvatel Žatce⁵, obsahující mimo jiné údaje o jejich bydlištích. Přínosem mi byly i seznamy židovského majetku arizovaného v roce 1938, které jsou k nahlédnutí ve fondu Landrát Žatec⁶.

V Národním archivu v Praze jsou uloženy rozsáhlé prameny k dějinám židovského obyvatelstva. V souvislosti s touto prací pro mne byly relevantní zejména knihy familiantů⁷ a matriky židovských náboženských obcí⁸. V Archivu Židovského muzea v Praze⁹ jsem pak našla dokumenty vztahující se k Židovské náboženské obci v Žatci, které však byly spíše torzovité. Během sběru dat jsem ocenila také nahrávky rozhovorů s pamětníky. Pro účely dalšího vzdělávání v oblasti židovské tematiky jsem využila rovněž internetové stránky www.badatelna.eu.

V Regionálním muzeu K. A. Polánka jsem dohledala doplňující informace a další dokumenty, mimo jiné Kroniku města Žatce¹⁰ a dobové fotografie.

---

² Státní okresní archiv Louny (dále SOkA Louny), Archiv města Žatec (dále AM Žatec), inv. č. 1814, 1826 a 1845.

³ SOkA Louny, Gymnázium Žatec, inv. č. 125.

⁴ SOkA Louny, Rudolf Fanta 1927–1942, karton č. 1.

⁵ SOkA Louny, Matriky měšťanů, Abecední rejstřík Židů bydlících v Žatci 1890, inv. č. 340, sign. I B 129 b.

⁶ SOkA Louny, Landrát Žatec 1938–1945, Seznamy židovských a českých domů v Žatci, karton č. 66.

⁷ Národní archiv (dále NA), České gubernium, Knihy židovských familiantů 1811–1848, Žatecký kraj, inv. č. 2464. Libočany inv. č. 151, sign. HBF XVI/II.

⁸ NA, Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích 1784–1949, Žatec, inv. č. 2458–2466.

⁹ Archiv Židovského muzea v Praze (dále AŽM), Židovská náboženská obec Žatec 1871–1938, sign. 42670, 75629, 96320, 96324.

¹⁰ František BUREŠ, *Kronika města Žatce 1945–1947*, Žatec 1947.

Významná část mé práce se opírá i o archiválie z Národního památníku v Terezíně a Institutu Tereziánské iniciativy. Za stěžejní považuji pro účely této práce dosud nezveřejněné, avšak badatelům přístupné vzpomínky¹¹ Evy Roubíčkové. V jejich databázích a interních složkách jsou k dispozici fotografie z Evina mládí, originální verze deníku a deportační záznamy.

2.2 Dobový tisk

Dalším zdrojem informací, ze kterého jsem čerpala, byl dobový tisk, díky němuž jsem lépe pochopila okolnosti doby před druhou světovou válkou i poválečného období.

Dobový tisk v Žatci byl velmi rozmanitý, vycházelo zde mnoho časopisů a novin. První lokální noviny s názvem *Allgemeiner Anzeiger der K. Kreisstadt Saaz* byly vydávány od roku 1839 a jejich cílem bylo zejména informovat o aktuálních událostech. Prostor v nich dostávaly také vyhlášky a oznámení. Až do roku 1944 vycházel pravidelně *Saazer Anzeiger*¹², který se zabýval děním v Žatci a jeho blízkém okolí. Informace sdělované těmito periodiky byly relevantní hlavně pro místní obyvatelstvo.

Osm let vycházely noviny nazvané *Žatecký kraj*¹³. I v období po podepsání Mnichovské dohody, konkrétně do roku 1947, byl pak pravidelně vydáván věstník československého muzea v Žatci s názvem *Krajem Lučanů*¹⁴.

Ke konci druhé světové války se začaly vydávat *Žatecké noviny*¹⁵, které existují dodnes. Od roku 2007 vychází *Žatecký týdeník*, který je k dispozici v tištěné i elektronické verzi a jehož název byl v průběhu času změněn na *Žatecký zpravodaj*.

2.3 Materiály ze soukromých sbírek

Osobní archiv židovské rodiny Windtových a Sommerových¹⁶ je sice dosud neuspořádaný, ale z jeho rozsáhlých příloh a dokumentů včetně fotografií jsem získala řadu cenných informací. Dále jsem využila osobní archiv Otokara Löbla, v němž se nachází řada seznamů a tabulek obsahujících údaje o židovském obyvatelstvu.

---

¹¹ Archiv Památníku Terezín (dále ATP), sbírka vzpomínek, VZP č. 66, 67, 68, Eva Roubíčková.

¹² Vycházel v letech 1902 až 1944.

¹³ Vycházel v letech 1930 až 1938.

¹⁴ Vycházel v letech 1927 až 1949.

¹⁵ Začaly vycházet 10. srpna 1945. V roce 1960 změna názvu na Hlas v číslech 11 až 51, poté opět název Žatecké noviny.

¹⁶ Za zprostředkování materiálů děkuji Otokarovi Löblovi.

2.4 Literatura

Během pronikání do jednotlivých aspektů života židovské komunity mi byla velmi nápomocná kronika přilehlé vesnice Libočany¹⁷, ve které jsem se dočetla o počátcích tamějšího židovského osídlení a o pozdějším stěhování židů do větších měst, včetně Žatce. Za velmi přínosnou považuji také výstavu Otokara Löbla „Židé na Žatecku“¹⁸, která se uskutečnila poprvé v roce 2010 v žatecké synagoze jako součást projektu Nadačního spolku Žatec (se sídlem v Žatci a ve Frankfurtu n. M.). Expozice se zaměřovala nejen na všeobecná fakta ze života Židů ve městě, ale i na jejich pozdější perzekuci a arizaci židovského majetku. K mému překvapení jsem zjistila, že množství dostupných historických publikací o žateckých Židech je značně omezené, což mé bádání zkomplikovalo. Nakonec jsem potřebné informace získala z knihy sedmnáctičlenného autorského kolektivu vedeného Petrem Holodňákem¹⁹, která obsahuje mnohé jinde nezveřejněné informace nejen o dějinách města. Přínosná byla také publikace *Zmizelé Čechy*²⁰. Detailní materiály lze nalézt i v knize Huga Golda²¹ nazvané *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, která obsahuje mimo jiné rozsáhlejší články o Žatci a přilehlých vesnicích, včetně vůbec první zmínky o židovských rodinách ve městě, přes jejich vyhnání až po následné povolení se v Žatci usadit. Pozornost bude v této práci věnována mimo jiné osobnostem Ernsta Mändla²² a Heidricha Schwengera²³, kteří psali články s židovskou tematikou.

Významným autorem zpracovávajícím německé dějiny byl nedávno zesnulý autor a kulturní historik Tomáš Pěkný²⁴, který ve svém díle zmapoval historii Židů již od 9. století. Užitečné informace lze najít také v *Dějínách Židovského národa*²⁵ z pera Paula Johnsona, což je vyčerpávající publikace, která svým zpracováním židovské tematiky dosáhla celosvětového věhlasu.

Důležitým zdrojem se ukázal být také rozsáhlý sborník textů vydaných v době od

---

¹⁷ SOkA Louny, AO Libočany, Kronika obce Libočany, inv. č. 1.

¹⁸ Otakar LÖBL, *Židé na Žatecku*: katalog k výstavě pořádané v Regionálním muzeu Žatec 3. 11. - 31. 12. 2010, Žatec – Frankfurt am Main 2010.

¹⁹ Jan BERÁNEK – Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ (edd.), *Dějiny českých, moravských a slezských měst. Žatec*, Praha 2004.

²⁰ Petr HLAVÁČEK – Jiří KOPICA, *Zmizelé Čechy – Žatec*, Praha 2010.

²¹ Hugo GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, Brno – Praha 1934.

²² Jedná se o otce E. Roubíčkové, rozené Mändlové. Působil jako učitel na tehdejší gymnázium v Žatci.

²³ Ernst MÄNDL – Heidrich SCHWENGER, *Dějiny Židů v Žatci*, Žatec 1934. Jedná se o články vážící se k židovské tematice na Žatecku, publikované ve zmíněné knize H. Golda.

²⁴ Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001.

²⁵ Paul JOHNSON, *Dějiny židovského národa*, Praha 1995.

17. do 20. století s názvem *K dějinám Židů v českých zemích*, jehož autorkou je Lenka Matušíková²⁶, pracovnice Národního archivu v Praze. Jednotlivé studie vycházejí především z archivních pramenů a jsou zaměřeny na židovské obce v Čechách a na Moravě. Dílo Kateřiny Čapkové²⁷ se pak zabývá tematikou identity Židů v době od první světové války do roku 1938. Čerpala jsem také z knihy *Židovské památky v Čechách a na Moravě*²⁸ Jiřího Fiedlera, který shrnuje poznatky o lokálních židovských komunitách. Pro získání některých statistických údajů jsem využila *Soupis židovského obyvatelstva z roku 1793*²⁹. V rámci rešerše zaměřené na třicátá léta 20. století pro mne bylo velkým přínosem dílo mladého německého historika Jörga Osterloha, *Nacionálně socialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety*.³⁰ Velice detailně zpracoval problematiku židovského obyvatelstva ve vztahu s Němci, popsal jejich chování, každodenní starosti a jejich reakce na pronásledování. Polemizuje o antisemitistických postojích a nenávisti vůči Židům v pohraničních oblastech a popisuje proces zabavování židovského majetku v rámci arizace. Ráda bych zmínila také dílo Miroslava Kryla a kolektivu s názvem *Rasismus, antisemitismus, holocaust*³¹, které, jak vyplývá z jeho názvu, vymezuje některé důležité pojmy a čtenáři přibližuje aspekty života židovského etnika nejen v období druhé světové války. V jednotlivých kapitolách se autoři věnují koncentračním táborům včetně terezínského ghetta. Dílo nabízí také přehled dějin Židů od pozdního středověku až do 20. století.

Vzhledem k tomu, že tématem mé práce jsou paměti a vzpomínky paní Evy Roubíčkové, nemohla jsem opomenout studium archivních a historických materiálů vztahujících se přímo k terezínskému ghettu. Primárním zdrojem informací pro mne byl osobní deník Evy Roubíčkové³². Zaznamenávala v něm každý den svého pobytu v Terezíně. Vydán byl nejprve v překladu v anglickém jazyce,³³ v roce 2007 byl pak deník publikován i v německé verzi³⁴. Až později vyšlo díky aktivnímu zájmu jejích potomků

---

²⁶ Lenka MATUŠÍKOVÁ, *K dějinám Židů v českých zemích*, Praha 2015.

²⁷ Kateřina ČAPKOVÁ, *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách 1918–1938*, Praha 2013.

²⁸ Jiří FIEDLER, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

²⁹ Ivana EBELOVÁ a kol., *Soupis židovských familiantů v Čechách z roku 1793*, Praha 2010.

³⁰ Jörg OSTERLOH, *Nacionálně socialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, Praha 2010.

³¹ Miroslav KRYL, *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, Ústí nad Labem 2011.

³² ATP, deník E. Roubíčkové, A 11 890 – 1, 2, 3. Jedná se o originální deník psaný německým jazykem.

³³ E. ROUBÍČKOVÁ, *We're alive and life goes on: a Theresienstadt diary*, New York 1998.

³⁴ E. ROUBÍČKOVÁ, *Langsam gewöhnen wir uns and as Ghettoleben*, Hamburg 2007.

české³⁵ vydání deníku, obsahující řadu redakčních dodatků a doplňujících vysvětlivek.

Problematicke ghetta v Terezíně a osudům vězněných se věnuje celá řada knih. Pro mou práci byla významná především *Terezínská pamětní kniha* od Miroslava Kárného³⁶. Našla jsem v ní například jmenné seznamy přeživších i zemřelých osob, které byly v Terezíně internovány, včetně chronologického přehledu židovských transportů. Jejich součástí byla vedle identifikačních údajů osob také data jejich narození a úmrtí, pokud jsou známá, a v případě přeživších datum jejich osvobození. Kárný se spolu s Vojtěchem Blodigem³⁷ zabýval rolí Terezína v konečném řešení židovské otázky a dílo vzniklé v jejich spolupráci mohu doporučit zejména proto, že přehledně shrnuje dostupná fakta o terezínském ghettu.

Od roku 1970 vychází pravidelně publikace Památníku Terezín nazvaná *Terezínské listy*. Jedná se o ročenky, jež mají různá zaměření, avšak stejný cíl, a sice informovat o historickém vývoji a událostech, které zasáhly tamější židovské obyvatelstvo, a to především formou vzpomínek přeživších i zesnulých vězňů. V neposlední řadě mi byly cenným zdrojem informací *Terezínské studie a dokumenty*³⁸ vydané pod záštitou Institutu Terezínské iniciativy. Především se jednalo o sborník, jehož autoři společně zpracovávali různé aspekty života v době holocaustu. V jedné z kapitol, „*Pomalu si zvykáme na život v ghettu*“,³⁹ jsou uvedeny poznámky od Veroniky Springmannové, vážící se k již výše zmíněnému deníku Evy Roubíčkové. Autorka poznámek líčí autentický příběh vězeňkyně, zasazuje jej do širšího kontextu doby a ukazuje aspekty jejího chování, které jí zřejmě zajistily přežití. Za zajímavou považuji taktéž publikaci s názvem *Naši nebo cizí?*,⁴⁰ věnující se životní realitě Židů ve 20. století, jejímž autorem je Michal Frankl. Jedná se o soubor svazků, které lze využít jako metodický materiál nejen pro pedagogy. Pro tuto práci jsem využila především díl nazvaný *Malé a velké dějiny*, v nichž se autor zabývá nejen dějinami antisemitismu.

---

³⁵ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945, Svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu*, Praha 2008.

³⁶ Miroslav KARNÝ, *Terezínská pamětní kniha*, Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945, díl 1., 2. Praha 1995.

³⁷ M. KARNÝ – Vojtěch BLODIG, *Terezín v konečném řešení židovské otázky*: Mezinárodní konference historiků k 50. výročí vzniku Terezínského ghetta 1941–1945, Praha 1992.

³⁸ Jaroslava MILOTOVÁ – Eva LORENCOVÁ, *Terezínské studie a dokumenty*, Institut Terezínské iniciativy 2004.

³⁹ Veronika SPRINGMANNOVÁ, *Terezínské studie a dokumenty. Pomalu si zvykáme na život v ghettu*, Institut Terezínské iniciativy 2004, s. 223–242.

⁴⁰ Michal FRANKL, *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století. Velké a malé dějiny*, Praha, 2013.

2.5 Internetové zdroje

Pro vyhledávání informací o konkrétních vězních jsem využila webové stránky *www.holocaust.cz*, které obsahují mimo jiné abecední seznam osob internovaných v koncentračních táborech na českém území. Čerpala jsem také ze zahraničních zdrojů, konkrétně z webové prezentace *Leo Baeck Institute* se sídlem v New Yorku a v Berlíně. Pro vyhledávání osob zasažených holocaustem mimo české země mohu doporučit izraelský portál *www.yadvashem.org*.

3 Město Žatec

Královské město Žatec se nachází v Ústeckém kraji na okraji Mostecké pánve, v krajinné oblasti Doupovských a Krušných hor⁴¹. Protéká jím řeka Ohře a v jeho blízkosti se nachází vodní nádrž Nechanice.

Žatec se skládá ze sedmi územních částí, mezi něž patří samotný Žatec a přilehlé obce Bezděkov, Radíčeves, Milčeves, Velichov, Trnovany a Záhoří. Dle zákona o obcích⁴² se jedná o obec s rozšířenou působností. Žatec není svou rozlohou největším městem v regionu, avšak počtem obyvatel se řadí mezi nejlidnatější obce v okrese. K 1. lednu 2018 zde žilo 19 142⁴³ obyvatel.

Žatecko je známé především pěstováním chmele a výrobou piva, které je exportováno do celého světa⁴⁴. V blízkosti Žatce se v současnosti nachází velká průmyslová zóna Triangle⁴⁵, která jako zdroj pracovních míst láká do města nové obyvatele. Nyní se však přesunme zpět v čase do dob, kdy se začínala psát samotná historie města.

---

⁴¹ Josef BUBENÍK a kol., *Žatec*, Praha 1992, s. 16.

⁴² Zákon o obcích č. 128/2000 Sb.

⁴³ Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích – k 1. lednu 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j> [cit. 2019-03-15].

⁴⁴ Tomáš DVOŘÁK, *Dějiny chmelařství a pivovarnictví na Žatecku*, bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, Žatec, 2013, s. 30.

⁴⁵ Lukáš DRAHÝ, *Průmyslová zóna Triangle–Kontakty na investory*. Dostupné z: www.industrialzonetriangle.com [cit. 2019-01-10].

4 Historie města

Žatec je historicky významným městem regionu a dodnes se zde nachází mnoho architektonických památek. Řada z nich byla svědky významných událostí českých dějin.

Nejstarší dochovaná zmínka o Žatci pochází z roku 1004⁴⁶, kdy o něm poprvé ve své kronice píše Dětmar z Merseburku⁴⁷. O téměř tři století později, 30. prosince roku 1265⁴⁸, získal Žatec městská privilegia od tehdejšího krále Přemysla Otakara II. Od té doby město reprezentovala pečeť⁴⁹, která zobrazovala hradby, věže, bránu a dvojocasého lva, symbolizujícího skutečnost, že město náleží českému panovníkovi.

Žatec sehrál významnou roli i v dobách husitství a následných husitských válek. Město zřejmě navštívil i sám Mistr Jan Hus⁵⁰. Žatec byl jedním z mála měst, která v roce 1421 odolala druhé křížové výpravě⁵¹. Obyvatelé Žatce byli silnými zastánci husitství.

Žatec se postupně rozšiřoval v důsledku čilé stavební činnosti⁵². Během 15. a 16. století již představoval hospodářský, společenský i kulturní uzel a patřil mezi největší města v okolí.

Dalším mezníkem v dějinách města bylo stavovské povstání v době před propuknutím třicetileté války⁵³. Jelikož byl Žatec nekatolickým městem, nebylo divu, že Maxmilián Hošťálek z Javořice⁵⁴, tehdejší žatecký purkmistr, se postavil na stranu protihabsburské opozice, za což byl 21. června 1621 v Praze spolu s dalšími šestadvaceti českými pány⁵⁵ popraven. Válečné události město poznamenaly nejen zřetelným úbytkem populace, ale i zničením a vypálením velké části zástavby včetně domů, hradeb a hospodářských objektů⁵⁶. Z jejich následků se Žatec začal vzpamatovávat

⁴⁶ J. BUBENÍK a kol., *Žatec*, s. 20.

⁴⁷ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 67.

⁴⁸ *Královské město Žatec: Historie Žatce*. Dostupné z: <https://www.mesto-zatec.cz/mesto/historie/> [cit. 2019-03-15].

⁴⁹ Poprvé se pečeť objevuje v roce 1295. V roce 1385 je poté přitížena na listině strahovského kláštera.

⁵⁰ P. HLAVÁČEK – J. KOPICA, *Zmizelé Čechy – Žatec*, s. 10.

⁵¹ Bohumír ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, 1997 s. 15.

28. října 1421. Zikmund Lucemburský postupoval k východu na Prahu, zatímco jeho vojska na západ. Křižáci nedokázali probít hradby, ačkoliv měli značnou přesilu.

⁵² V Žatci byl nedostatek cihel, vápna a stavebních potřeb, proto král následně povolil vybudování cihelny u Ohře.

⁵³ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Dějiny českých měst, Žatec*, s. 220–221.

⁵⁴ Václav KŮRKA, *O soudním hrdelním procesu a popravě Maxmiliána Hošťálka z Javořice*, Kulturní měsíčník Žatec 1968, č. 4, s. 6–7.

Narodil se do zajištěné rodiny v Žatci roku 1564. Nejdříve se stal členem městské rady, v roce 1610 se stal primátorem města. Na zemském sněmu figuroval v roce 1617. Po popravě byla jeho hlava zaslána do Žatce, kde byla vyvěšena na Pražské bráně. V Žatci dodnes stojí na náměstí Svobody Hošťálkův dům.

⁵⁵ Karel ŠTĚPÁNEK, *Primátor Hošťálek*, Krajem Lučanů XIV, 1947, s. 21–22.

⁵⁶ Vpády švédského vojska, které se odehrály několikrát v řadě za sebou.

až šest týdnů po skončení konfliktu. Dle písemných pramenů⁵⁷ byla atmosféra ve městě pochmurná, docházelo ke krádežím a konfliktům, které někdy nabývaly podoby kriminálních činů. V této době bylo již zřejmé, že ve městě žije německé etnikum, Němci se totiž dostávali do častých sporů s českým obyvatelstvem⁵⁸. V průběhu druhé poloviny 17. století došlo k intenzivnější obnově a opravě objektů a byla zahájena nová výstavba⁵⁹. Další vojsko vpadlo do města až koncem sedmdesátých let 18. století, a to při bavorských bojích o habsburské dědictví⁶⁰.

Během občanské revoluce v letech 1848 a 1849, docházelo ke změnám v oblasti společenského a politického i kulturního života všech vrstev společnosti. Češi hájili své postoje prostřednictvím Svatováclavského výboru. Díky svému přetrvávajícímu vlivu byl Žatec velmi dobře informován o aktuálním dění v zemi i za jejími hranicemi, a jeho obyvatelé si tak byli vědomi nepokojů ve Vídni, Paříži a Praze, při nichž lidé žádali občanská práva bez rozdílu národnosti⁶¹. V březnu roku 1848 se lidé v Žatci shromáždili, aby zde diskutovali o výsledcích revolučních snah a oslavili dosažené úspěchy⁶². Nutno podotknout, že v této době bylo v Žatci již převážně německé obyvatelstvo, kterému se nezamlouvaly některé české postoje a snažilo se je potlačit, což vedlo k napětí a sporům. Neshody se projevovaly například v titulcích německého tisku, kde se psalo.: „*Češi nemají jinou možnost než stát se Němci*“⁶³. Ke konfliktům mezi oběma národnostmi docházelo i při různých významných událostech, mezi něž patřily mimo jiné oslavy konce války a vzniku republiky. Zatímco české obyvatelstvo vítalo založení státu s nadšením a zdobilo budovy českými národními barvami, německé etnikum je dekorovalo černou, červenou a zlatou a k politickým událostem se stavělo spíše chladně. Čeští obyvatelé Žatce, kteří byli oproti Němcům ve výrazné menšině, museli být ve svých vlasteneckých projevech opatrní. Podle sčítání lidu z roku 1910⁶⁴ žilo tehdy v Žatci 95,4 % Němců, zatímco Čechů se tam nacházelo pouze 579, což odpovídalo zbývajícím 4,6 %. Počet

---

⁵⁷ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 237.

⁵⁸ Tamtéž, s. 243.

Po skončení třicetileté války bylo v Žatci 111 domů, více než pětina byla zničená. Již během roku 1717 bylo v Žatci evidováno 200 měšťanských domů, což značilo rychlé zahájení výstavby a obnovení domů.

⁶⁰ Jednalo se o spor mezi Rakouskou monarchií a Pruskem probíhající během 1778–1779.

⁶¹ Místním měšťanům se líbily zejména body týkající se samosprávy obcí a jejich posílení v oblasti veřejného soudnictví. Souhlasili, aby existovala svoboda tisku a svévolné shromažďování.

⁶² Tamtéž, s. 286.

⁶³ Pavel MACHÁČEK, *Češi a Němci v Žatci*. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Cesi_a_Nemci.htm [cit. 2019-03-15].

⁶⁴ Pavel MACHÁČEK, *Češi a Němci v Žatci*. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Cesi_a_Nemci.htm [cit. 2019-03-15].

německých obyvatel navíc dále narůstal.

Druhá světová válka pro Žatec znamenala připojení k Třetí říši⁶⁵, neboť město spadalo do území Sudet a většinu obyvatel tvořili příslušníci německé národnosti, jak již bylo uvedeno výše. Ke konci války město i s většinou svých institucí sloužilo jako lazaret pro prchající a zraněné vojáky. Po skončení války se situace obrátila, německé obyvatelstvo již nebylo v Žatci vítáno. Dosavadní nařízení a rozhodnutí z dob okupace byla zrušena dekrety, které vydal tehdejší prezident Edvard Beneš. Na začátku února roku 1946 začala vlna odchodu Němců během divokého odsunu⁶⁶. Od února do června bylo v rámci šesti transportů vystěhováno 7 197 žateckých Němců. V následujících měsících byly nařízeny další transporty, během nichž bylo ze Žatce odsunuto celkem 27 856⁶⁷ osob německé národnosti. Žatec se začal pomalu vzpamatovávat z událostí, které na dlouhou dobu ovlivnily vnitřní identitu města. Nad novinovými články se začaly objevovat titulky „*Konečně bez Němců*“⁶⁸.

---

⁶⁵ Milada KRAUSOVÁ, *Město Žatec za Velké války*, Žatec 2014, s. 21–22.

⁶⁶ Odsun německého obyvatelstva po druhé světové válce. Vysídlování probíhalo během let 1945–1946 a prováděla jej Revoluční garda složená z dobrovolníků.

⁶⁷ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 380.

⁶⁸ Tamtéž, s. 378.

5 Židé na Žatecku

5.1 Počátky židovského osidlování

V Žatci je židovské osídlení doloženo již v dobách vlády knížete Václava I., kdy také přicházeli do země i první Němci⁶⁹. Osidlování začínalo podél řeky Ohře, kam si židé nejčastěji přicházeli stavět svá obydlí. Ve 14. století se v Žatci nedaleko řeky nacházela zahrada zvaná Judengarten⁷⁰, která dle tehdejších názorů místních sloužila jako židovský hřbitov. Pozůstatky takového hřbitova ale nikdy nebyly nalezeny.

Nejstarší zpráva, která je o žateckých židech k dispozici, pochází z roku 1350⁷¹ a je od českého krále Karla IV., který v ní potvrzoval žateckému soudci Petrovi⁷² i jeho manželce právo na zisky z masného obchodu. Dostalo se mu pravomoci vynášet nad židy rozsudky za jejich činy. Již tato skutečnost naznačuje, že mezi tamějšími židy a ostatním obyvatelstvem docházelo ke sporům, pravděpodobně kvůli obchodním záležitostem. Břímě řešení těchto sporů pak spočívalo na bedrech městského soudece.

Počet židů v Žatci značně narůstal, čemuž nasvědčuje i informace z roku 1376, dle které se v Žatci v této době konal křest⁷³ židů. Docházelo i k rozvoji obchodu a přijímání přídomku „ze Žatce“ místními obyvateli. Další zprávy o židech na Žatecku pocházejí z 16. století a jsou k nalezení v soudní knize⁷⁴, jež obsahuje záznamy žateckého soudu. Kniha obsahuje i spisy týkající se odvolacích řízení, v nichž žatecký soud vystupoval v pozici druhé instance. Je důležité poznamenat, že židé se soudili i mezi sebou, nejčastěji kvůli věřitelským vztahům. V této době se židé v Žatci začali koncentrovat v Tyršově ulici, která byla od té doby označována jako židovská ulice.

V období po husitských válkách se židé začali opět věnovat svému obchodu, řemeslu i podnikání a Češi, kteří se vraceli z války (včetně křesťanských řemeslníků) jim nemohli zdaleka konkurovat⁷⁵. Židé byli ve svém obchodu velice aktivní a úspěšní, což vzbuzovalo stále se zvyšující odpor většinového obyvatelstva. Ten postupně dosáhl takových rozměrů, že veřejnost začala volat po vyhnání židů z města. O jeho povolení požádali Žatečané neúspěšně v roce 1526⁷⁶. Podkomoří Zdeněk z Rožmitálu místním

⁶⁹ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 5.

⁷⁰ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 579.

⁷¹ B. ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, s. 89.

⁷² Jedná se o syna Matyáše z Chebu.

⁷³ Tamtéž, s. 89.

⁷⁴ Tamtéž, s. 89–90.

⁷⁵ L. MATUŠÍKOVÁ, *K dějinám Židů v českých zemích*, s. 132.

⁷⁶ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 5.

v dopise odpověděl, že musejí ještě vyčkat. Naznačil jim, že král již nežije a purkmistr ani městská rada nemohou v této záležitosti jednat, neboť musí vyčkat rozhodnutí nového panovníka. Dalo se očekávat, že nový král jejich přání nevyslyší. Židé byli služebníky královské komory a kdokoliv se proti nim snažil nějakým způsobem zakročit, zasahoval tím v podstatě do královských práv⁷⁷. V roce 1527 se však začalo násilí na židech stupňovat. Podkomoří Zdeněk z Rožmitálu opět zaslal dopis purkmistrovi a radním královského města, ve kterém si stěžoval, že bratři Fremuthové z Krásného Dvora (Schönhof) surově napadli žida Samuela⁷⁸. Jaké pohnutky je k činu vedly, není známo.

Netrvalo dlouho a lid se rozhodl vzít věc do vlastních rukou. Židé v Žatci nadále žili a věnovali se svým řemeslům včetně obchodování. Žatečané se je v roce 1530 opět pokusili vyhnat, avšak i tentokrát byla jejich snaha potlačena královskou mocí, která v této době náležela Ferdinandu I. Židé byli starousedlíkům nepohodlní především kvůli svým obchodním praktikám. Měli totiž často nejrychlejší nabídku, ale zároveň si účtovali vysoké přírážky, kterými zákazníky de facto nutili k nákupu na nevýhodný úvěr. Král tomuto v reakci na stížnosti alespoň částečně zamezil, když zavedl daň za nepřiměřený úrok⁷⁹. Od té doby představovala maximální úroková sazba pro židy dva groše týdně⁸⁰.

Dále museli všichni židé, kteří nebyli místními, opustit město. Ani ti, kteří ve městě zůstali, však neměli lehký život. Několik obyvatel Žatce se i proti vůli panovníka rozhodlo, že několik židů zabije. Jiní Žatečané se uchýlili ke krádežím a rabování. Tyto informace vyplývaly z hlášení české komory z 40. let. 16. století⁸¹. Nakonec dostalo obyvatelstvo Žatce oficiální rozkaz od Johanna z Wartenbergu, Adalberta z Peršteinu, Radslava Beřkovského a Wolfarta Planknera, podle něhož nesmělo bez povolení krále a jeho komorní rady podnikat žádné akce proti židům.

V roce 1540 zasáhly Žatec rozsáhlé povodně. Rozvodněná řeka Ohře zde zničila mnoho domů. Ve městě se také šířil mor. Obyvatelstvo v této vypjaté situaci čekalo na jakoukoliv příležitost, aby mohlo napadnout židovské obyvatele a vyhnat je z města.

Dne 13. listopadu roku 1541⁸² došlo k dalšímu prohloubení nenávisti měšťanů vůči židovské komunitě. To vyvrcholilo krveprolitím, které bylo na žateckých židech

---

⁷⁷ Alexandr PUTÍK, *Dějiny Židů v českých zemích v 10.–18. století*, Praha, 2015, s. 13–14.

⁷⁸ B. ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, s. 90.

⁷⁹ L. MATUŠÍKOVÁ, *K dějinám Židů v českých zemích*, s. 135.

⁸⁰ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 163.

⁸¹ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 580.

⁸² B. ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, s. 91.

spácháno opilým davem. O pogromu se lze dočíst v kronice⁸³ jistého Sudika, který působil jako pražský premonstrát. Čtvrtý hejtman, Johan Pedál, který byl zároveň koželuhem⁸⁴, byl pověřen dohledem nad židovskou čtvrtí. Namísto toho nabádal další města s rozsáhlejší židovskou minoritou (jednalo se vedle Žatce také o Nymburk, Litoměřice a Roudnici nad Labem⁸⁵), k přepadení židů, odcizení jejich majetku a jejich vyhnání z měst. Spolu s koželuhem Janem Strakou se postavili proti městskému soudci Kučerovi, který byl následně obviněn jako hlavní strůjce vraždění židů při pogromu. Mezi spolupachateli přicházeli v úvahu i obyčejní měšťané, řemeslníci a tovaryši. K tomuto názoru se přikláněli i další obyvatelé regionu, kteří přisuzovali spoluvinu místním. Tak celou situaci popisují pozdější badatelé, mezi nimi například Winter, Rybička a Emler⁸⁶.

Prameny⁸⁷ uvádějí, jak byli židé ještě v pyžamu vyhnáni na ulice, surově napadáni, ba dokonce ubíjeni k smrti. Jejich majetek byl přitom v mnoha případech zničen a rozkraden.

Když se o krveprolití dozvěděl sám král Ferdinand I., nechal zmíněné koželuhy v červenci 1543 popraviti⁸⁸. Dále nechal svolat všech čtyřia dvacet žateckých radních do Prahy, kde se ze své protižidovské akce zodpovídali. Všichni byli odsouzeni a uvězněni v Daliborce, ze které se však vykoupili částkou 4 000⁸⁹ rýnských zlatých. Museli vrátit veškerý majetek, který byl židům odcizen, nikoli však jeho majitelům, nýbrž panovníkovi. Ještě téhož roku udělil král městu milost⁹⁰ za činy spáchané během pogromu a židy vypověděl z města⁹¹.

I řadu let po pogromu zůstávaly židům brány města zavřeny. Dokládá to několik obchodních smluv⁹² z padesátých let 16. století, ve kterých se židé museli zavázat, že se za žádnou cenu nevrátí do města.

Další zmínky o židovské komunitě na Žatecku pocházejí z roku 1584, kdy císař

---

⁸³ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 580.

⁸⁴ Heslo Koželužství, in: *Ottův slovník naučný*, sv. XIV, Praha 1897, s. 1057. Jednalo se o řemeslo, které se zabývalo zpracováním zvířecí kůže.

⁸⁵ T. PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 65.

⁸⁶ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 580.

⁸⁷ T. PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 65–66.

⁸⁸ B. ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, s. 92.

⁸⁹ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 164.

⁹⁰ SOKA Louny, AM Žatec, inv. č. 24, sign. I A 21 s. 50.

⁹¹ T. PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 66.

⁹² O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 6.

Rudolf II. vydal výnos,⁹³ garantující židům možnost vstoupit na městské trhy v Žatci, Lounech a Litoměřicích. Později, v roce 1637, však císař Ferdinand III. tyto výsady židům odebral. Dalším výnosem⁹⁴ dokonce zakázal židům v Žatci přenocovat, což zcela vyloučilo jejich dlouhodobější pobyt ve městě.

Roku 1650 bylo na českém zemském sněmu rozhodnuto, že města, která od roku 1618 nemají židovské obyvatelstvo, nebo se jim dostalo privilegií, že židy nemusí trpět, již navždy zůstanou od židů očištěna (Judenrein)⁹⁵. Tuto podmínku splňovalo v Čechách třicet měst, mezi nimi také Žatec. S tímto rozhodnutím zemského sněmu skončila etapa starších dějin židů v Žatci. Židovští obyvatelé se pak pravděpodobně usídlili v okolních vesnicích, například v Čeradicích, Libočanech či Měcholupech, kde se v průběhu času vytvořily i Židovské náboženské obce. Těmi se budu podrobněji zabývat v následujících kapitolách.

5.2 Židé v nedalekých Čeradicích

Obec Čeradice se nachází přibližně šest kilometrů od Žatce. Židé se zde usadili⁹⁶ pravděpodobně na konci 17. století (1650), tedy v době, kdy jim byl zapovězen život v královském městě. Venkovskému prostředí se ale přizpůsobili velmi rychle a postavili si vlastní domy, které byly situovány velice nízko a směřovaly do ulice – tyto příbytky byly nazývány Judenkeller (sklep). Dle dochovaných záznamů⁹⁷ obývali židé v Čeradicích celkem třináct domů s domovními čísly 27, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 52, 54, 55 a 56. U budov s popisnými čísly 49, 50 a 51 existuje vysoká pravděpodobnost, že jejich obyvatelé byli rovněž židé, ačkoli tato informace není v pramenech potvrzena.

Tomu, že židé dokázali velmi rychle přivyknout životu v menších obcích, nasvědčuje i fakt, že se živili převážně drobným obchodem a většina z nich začala v nejrůznějších podobách provozovat i řemesla. Jednalo se například o podomní obchod, kterému se věnovali jmenovitě⁹⁸ Joachim Wetzler, Jacob Stein, Samson Stein, Moises Glaser, Herschmann Glaser, Aron Keii, Abraham Pasch a Heindrich Löwi. Zatímco obchodní aktivity místních židů spočívaly především v prodeji drobného zboží, jejich řemeslná činnost dosahovala větší rozmanitosti. Například řeznictví se věnovala početná

---

⁹³ L. MATUŠÍKOVÁ, *K dějinám Židů v českých zemích*, s. 131.

⁹⁴ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 6.

⁹⁵ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 580.

⁹⁶ Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*, Brno 2004, s. 98.

⁹⁷ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 8.

⁹⁸ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 584.

rodina Glaserových, konkrétně Lazar, Jakob, Filip a Josef Glaserovi. Tato rodina byla činná i v oblasti výroby a obchodu, konkrétně David Glaser se živil výrobou kořalek, zatímco Gutman prodával dobytek.

5.2.1 Stavba čeradické synagogy a hřbitova

Čeradičtí židé si v obci vybudovali také provizorní synagogu, která však na rozdíl od obytných domů neměla žádné popisné číslo. Stavba synagogy je datována přibližně do poloviny 19. století, konkrétnější časový údaj prameny neuvádějí⁹⁹. Synagoga se nacházela na konci ulice, v níž se soustřeďovaly židovské domy. Stavba byla prostá, údajně se v ní nacházela místnost¹⁰⁰, která sloužila pro soukromé účely Joachima Poppera, který pracoval jako kantor a zároveň byl zaměstnán jako židovský řezník¹⁰¹ (košerák). Hlavním rabínem v nově vybudované čeradické synagoze byl během let 1839 až 1859 Moritz Singer (bydlel v domě s číslem 54), který rovněž působil jako kantor¹⁰². Do současné doby se ze synagogy dochovaly pouze fragmenty obvodového zdiva.

V přibližně kilometrové vzdálenosti od obce byl v údolí řeky Liboc místními vystavěn hřbitov¹⁰³, který využívali židé z Čeradic i přilehlých vesnic (Libočany). Založen byl v první polovině 19. století,¹⁰⁴ jeho rozloha¹⁰⁵ byla 270 m².

Teprve až po roce 1848, když bylo dosaženo prvních úspěchů ve snaze o zrovnoprávnění¹⁰⁶ židovské minority, se Židé začali přesouvat z vesnic zpátky do měst, jak již bylo zmíněno. S rokem 1848 nastalo celkové zlepšení situace Židů¹⁰⁷. Úplná rovnoprávnost nastala až o téměř dvě desetiletí později, v roce 1867¹⁰⁸, kdy bylo Židům přiznáno i volební právo. Místní komunity tohoto využily a odebraly se do větších měst, kde se díky kontaktu s aktuálním děním začaly aktivně zapojovat do společenského a politického života.

---

⁹⁹ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 98.

¹⁰⁰ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 8.

¹⁰¹ Jaroslav HUBÁČEK, *Malý slovník českých slangů*. Heslo košerák, Ostrava, 1988 s. 94.

¹⁰² *Židé v Čeradicích*. Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body__ide_v_eeradicich_u_atce_.htm [cit. 2019-03-30].

¹⁰³ Georg WITTENBERGER, *Židovský hřbitov v Čeradicích u Žatce*. Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska / 40 č. 3, 2008, s. 24–25.

¹⁰⁴ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 98.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 53.

¹⁰⁶ L. MATUŠÍKOVÁ, *K dějinám Židů v českých zemích*, s. 24.

¹⁰⁷ *Žatec – královské město v Čechách: Čím se provinili, ti Židé?* Dostupné z: <https://saaz.info/index.php/2014/10/10/cim-se-provinili-ti-zide/> [cit. 2019-03-18].

¹⁰⁸ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 11.

Hřbitov v Čeradicích zanikl roku 1875¹⁰⁹ v důsledku zrušení tamější židovské náboženské obce. Její rozpuštění přisuzují prameny¹¹⁰ zejména nízkému počtu členů, způsobenému mimo jiné jejich odchodem do náboženské obce v Žatci. V pomnichovském období padl tento hřbitov za oběť nacistickému ničení a po druhé světové válce nadále chátral.

V současné době je hřbitov ve výrazně lepším stavu. Židovská náboženská obec Teplice, která tento již neužívaný hřbitov spravuje, totiž získala finanční dotaci, díky níž byl objekt v roce 2015¹¹¹ opraven a bylo zde renovováno pětadvacet náhrobních kamenů, jež jsou dodnes památkou zesnulých Židů v Čeradicích a blízkém okolí.

5.3 Židé v nedalekých Libočanech

Libočany jsou od Žatce vzdáleny zhruba čtyři kilometry. Z historického soupisu židů v Libočanech se můžeme dozvědět, že v roce 1724¹¹² v obci trvale žily tři židovské rodiny. Konkrétně se jednalo o rodiny Josefa Kheila, Herrschmanna Fieschera a Phillipa Hellera. Později, v průběhu 18. století, přibyla ještě rodina Herrschmanna Ehrlicha, což dokládá obdobný soupis z roku 1793¹¹³.

Ani v Libočanech židé neotáleli a již roku 1703 zde byla otevřena modlitebna. Z toho můžeme usuzovat, že již před rokem 1724 zde měli židé své pevné místo.

Hřbitov v Libočanech v této době zřízen nebyl, a tak není známo, kam své mrtvé v této době pohřbívali. Později byl k tomuto účelu využíván již zmíněný hřbitov v Čeradicích.

V roce 1834¹¹⁴ byla členy židovské náboženské obce odkoupena budova, která byla poté využívána jako synagoga. Nacházela se v blízkosti židovských domků a byla poprvé otevřena v roce 1836. Během následujících let byla budova synagogy přestavěna na obytný dům, který se v roce 1964¹¹⁵ (v některých pramenech je uváděn rok 1967)¹¹⁶ zřítíl.

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 98.

¹¹⁰ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 584–585.

¹¹¹ *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy: Židovský hřbitov*. Dostupné z: <http://www.znicenekostely.cz/?load=detail&id=17692> [cit. 2019-03-18].

¹¹² O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 9.

¹¹³ Martin HOLÝ, *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*, IV., Žatecký kraj, Praha 2004 s. 326.

¹¹⁴ *Židé v Libočanech*. Dostupné z:

http://www.wildevvertreibung.de/html/body__ide_v_liboeanech_u__atce_.html [cit. 2019-03-19].

¹¹⁵ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 9.

¹¹⁶ J. FIEDLER, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992, s.154.

Po roce 1848 se mnoho libočanských Židů přestěhovalo do Žatce. Židé z Libočan se stali majiteli žateckých domů¹¹⁷, rodina Ledererových vlastnila dům s popisným číslem 9, čísla 11 a 13 patřila rodině Wetzlerových, 19 pak Steinovým, 28 Hellerovým, 29 Fischerovým, 31 Kailovým, 43 Löwiovým a konečně dům s číslem 48 náležel rodině Porgesových.

Židovská náboženská obec Libočany byla zrušena k 15. březnu roku 1863 a souhlasným rozhodnutím¹¹⁸ všech jejích členů byly její kompetence převedeny na nově vznikající sesterskou instituci v Žatci¹¹⁹. Židovské náboženské obci v Žatci se podrobněji věnuje následující kapitola.

5.4 Židovská náboženská obec Žatec

Židovská náboženská¹²⁰ obec v Žatci vznikla v podstatě spojením s Židovskou obcí v Libočanech během roku 1864. Zpráva oznamující její založení z 20. března 1864¹²¹ byla předána Joachimem Ledererem, tehdejším představeným obce. Židovská náboženská obec se rozrůstala velmi rychle. K jejím členům přibyli kromě zmíněných libočanských přistěhovalců i další židovští obyvatelé¹²² žateckých domů, mezi které patřil Josef Lustig či Seligmann Wolf z Milošic¹²³, který vlastnil dům s číslem 179 nacházející se v Dlouhé třídě. Dům s popisným číslem 16 v Rytířské Aleji pak byl obýván Josefem Herschmannem, který byl zároveň i představeným žatecké obce. Počet židovských obyvatel nadále prudce stoupal, což lze připisovat mimo jiné právě nově zřízené náboženské obci. Podle pramenů¹²⁴ dosáhl v této době počet příslušníků obce osmi set.

5.5 Žatecká synagoga

Všechn nábytek a náboženské předměty byly přestěhovány z Židovské obce Libočany do nového objektu, který se nacházel v domě č. 638 v Pražské ulici v Žatci.

---

¹¹⁷ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 9.

¹¹⁸ Jmenovitě souhlasili Joachim Lederer, Josef Lustig, Wilhelm Löbl, Adolf Mendl, Abraham Löwi, Jacob Löbl, Wilhelm Grünbaum, Moritz Swager, Jakob Wetzler, Wolf Mendl, Wolf Kellner, Israel Kellner, Moritz Fleischer, Jakob Wiener, Leopold Keller, Samuel Fleischer, Jakob Mann, Josef Keil a Rosalia Löbl.

¹¹⁹ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 580–581.

¹²⁰ J. FIEDLER, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 186.

O židovské náboženské obci se hovoří zhruba od poloviny 19. století, ve středověku až do dob poloviny 19. století se užívá označení židovská obec.

¹²¹ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 581–582.

¹²² Tamtéž, s. 582.

¹²³ Jaroslav VENCLÍK, *Pohledy do minulosti. Židovský pogrom v Žatci v roce 1541, Žatec*.

Rok ani strana není uvedena, jedná se o torzovité novinové vystřižené články, které jsem obdržela od Regionálního muzea K. A. Polánka v Žatci k nahlédnutí.

¹²⁴ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 582–583.

Tam se nacházela i přechodná modlitebna, která sloužila místní židovské komunitě až do roku 1872¹²⁵, kdy byla slavnostně vysvěcena nová synagoga.

Jedním z důvodů rozhodnutí o stavbě nové synagogy byla skutečnost, že s přílivem nového židovského obyvatelstva do Žatce se zdejší Židovská náboženská obec těšila stále většímu zájmu. Představený Joachim Lederer se rozhodl pro účely synagogy spolu se členy žatecké židovské náboženské obce zakoupit v roce 1869 stavbu č. 200¹²⁶, nacházející se v Dlouhé ulici. Pořizovací cena domu byla 16 000 zlatých¹²⁷. Budova byla rozdělena na dvě části. První z nich tvořily obytné prostory, zatímco druhá, severní část představovala modlitebnu. Stavba byla zahájena v roce 1871 dle návrhu Joahanna Staniaka (Staňka)¹²⁸. Již o rok později byla synagoga slavnostně otevřena¹²⁹ a vysvěcena rabínem Dr. Abrahamem Frankem¹³⁰.

Prvním církevním představitelem žatecké synagogy byl mezi léty 1864 a 1878 Joachim Lederer¹³¹, který se, jak již bylo zmíněno, zasloužil o odkoupení stavby a následné vybudování synagogy. Patřil k čelným představitelům předsednictva synagogy a poté působil jako přednosta židovské náboženské obce. Jeho nástupcem se stal v roce 1878 Leopold Bechert¹³², který funkci přednosta vykonával až do roku 1883. Poté jej vystřídal Viktor Robitschek¹³³, který tuto pozici zastával po dalších sedm let. V roce 1890 na jeho místo nastoupil David Löwi, kterého o dva roky později nahradil Adolf Anspach, působící zde do roku 1909. V období první světové války vedl místní židovskou náboženskou obec Eduard Kohn, který svou funkci vykonával mezi lety 1909–1927. Po něm následoval Siegfried Löwenbach v letech 1927–1932. Jako posledního představitele uvádějí prameny Huga Löwiho, působícího zde od roku 1932. Rok jeho odstoupení z funkce prameny neudávají¹³⁴, můžeme se však domnívat, že zde pracoval nanejvýš do

---

¹²⁵ Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci: *Židovský hřbitov*. Dostupné z: <https://www.muzeumzatec.cz/zidovsky-hrbitov.html> [cit. 2019-03-19].

¹²⁶ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 10.

¹²⁷ Kol. autorů, *Žatec židovská synagoga a dům č. p. 200*, Žatec, s. 8. Rok vydání není uveden, vzhledem k poslední informaci o synagoze v knize, lze usoudit, že jde pravděpodobně o rok 2000, avšak rok není potvrzen.

¹²⁸ *Synagoga Žatec 2013*. Dostupné z: http://www.synagoga-zatec.cz/?p=clanek&nazev=historie&id_menu=caee36b7821cdbe10ff327f26e7ad1b1&lang=CZ [cit. 2019-03-19].

¹²⁹ J. FIEDLER, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 154.

¹³⁰ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 310.

¹³¹ 1814–1891.

¹³² Bechert vlastnil v Žatci od roku 1887 továrnu na výrobu drátěnek a drátů, šroubů a oceli.

¹³³ 1855–1925.

¹³⁴ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 581.

roku 1941, kdy byl deportován do Terezína¹³⁵.

Během roku 1911 byla stavba nově renovována a vyzdobena za pomoci rodin Glaserových a Löblových. V období první republiky nebyly provedeny žádné výraznější úpravy.

Odstoupení českého pohraničí Německu na základě ujednání Mnichovské dohody znamenalo pro žateckou synagogu zkázu¹³⁶. Události vyvrcholily během Křišťálové noci, kdy byly po celé zemi zapáleny synagogy, včetně žatecké. V budově hořelo hned dvakrát, k prvnímu požáru došlo v dopoledních hodinách dne 9. října 1938, ten se však podařilo včas zažehnat a neměl ničivé následky¹³⁷. Druhý požár již byl podstatně rozsáhlejší, synagoga byla v noci z 9. na 10. října 1938 zapálena¹³⁸ místními nacisty a téměř celý její interiér shořel. Konstrukce stavby byla zachráněna především díky rychlému zásahu hasičů.

V následujících letech byla zvažována demolice celé stavby, ke kterému navzdory jejímu havarijnímu stavu nakonec nedošlo. Důvod tohoto rozhodnutí prameny¹³⁹ neuvádějí. Jedním z možných vysvětlení je nedostatek času a prostředků, ale také skutečnost, že během druhé světové války začala budova sloužit jako rezervní špitál (lazaret) a také jako výpomocná škola. Po skončení války v roce 1945 byla stavba využívána jako sklad zemědělského družstva, čímž její prostory nadále značně trpěly¹⁴⁰.

Až v roce 1971¹⁴¹ se synagoga dočkala rozsáhlejší rekonstrukce, která dala stavbě novou podobu. Během devadesátých let 20. století se město Žatec jako vlastník budovy pokusilo o její alespoň částečnou rekonstrukci, která započala roku 1997 a v následujících letech pozvolna pokračovala. V roce 2012 byla synagoga v dražbě odkoupena soukromým vlastníkem Danielem Černým¹⁴², který synagogu vlastní dodnes. Majitel nabízí veřejnosti možnost do synagogy po předchozí domluvě vstoupit a prohlédnout si její prostory. V současné době zde pořádá příležitostné přednášky a výstavy, aby

---

¹³⁵ Hugo Löwy. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/107192-hugo-l-wy/> [cit. 2019-03-20].

¹³⁶ Kol. autorů, *Žatec židovská synagoga a dům č. p. 200*, s. 11.

¹³⁷ Saazer Anzeiger, 12. listopadu 1938, pamětní kniha, Žatec, s. 568–569.

¹³⁸ Kol. autorů, *Žatec židovská synagoga a dům č. p. 200*, s. 13.

¹³⁹ Tamtéž, s. 13–14.

¹⁴⁰ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 46.

¹⁴¹ Kol. autorů, *Žatec židovská synagoga a dům č. p. 200*, s. 38.

¹⁴² *Vrabci v Žatci: Židovská synagoga*. Dostupné z: <http://www.vrabci.vzatci.cz/zatec/36/zidovska-synagoga/> [cit. 2019-03-20].

Žatečanům připomněl významné historické události města.

5.5.1 Žatecký židovský hřbitov

Židovská náboženská obec si roku 1869 v žatecké Trnovanské ulici založila¹⁴³ hřbitov. Do té doby se pohřbívalo na blízkém čeradickém hřbitově. V roce 1880 byl u hřbitova postaven dům hrobníka s popisným č. 756. Obřadní síň byla v Žatci vybudována až později, v roce 1902, a to manželé Leopoldem a Sofií Bechertovými¹⁴⁴. Mezi lety 1869 až 1949 bylo na žateckém hřbitově pochováno přes sedm set příslušníků židovského etnika¹⁴⁵.

Během roku 1938 byl hřbitov nacisty zničen a jeho areál se začal využívat jako parkoviště pro kasárny, které se nacházely v těsné blízkosti. Po válce byly patrné snahy o alespoň částečnou rekonstrukci hřbitova tak, aby mohl plnit svou základní funkci. Později zde bylo pohřbeno ještě osm Židů¹⁴⁶, čímž však dle pramenů využívání hřbitova jako místa posledního odpočinku skončilo. Objekt postupně chátral a v době socialismu byl dokonce pronajat¹⁴⁷ jistému hospodáři, který jej využíval pro soukromé účely, včetně chovu drobného zvířectva.

V současné době na hřbitově stojí pouze torza náhrobních kamenů, které slouží zejména jako památka obětem holocaustu. Zbytek plochy hřbitova je využíván jako zahrada. Situace se zlepšila až po převedení správy hřbitova na Židovskou náboženskou obec Teplice v devadesátých letech 20. století. V roce 2004 byl hřbitov znovu otevřen. V současné době je místem realizace nadačních projektů¹⁴⁸ připomínajících historické události, jež ovlivnily život tamější židovské komunity.

5.6 Pohřební bratrstvo

Významnou součástí žatecké židovské komunity bylo také pohřební bratrstvo zřízené v roce 1869¹⁴⁹, jehož zázemím se stal domek nacházející se v bezprostřední blízkosti židovského hřbitova. V jeho čele stáli postupně přednosta Josef Lustig (1869–1876), Adolf Abraham Kellner (1876–1890), Moritz Grünfelder (1890–1902), Siegmund

¹⁴³ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 429.

¹⁴⁴ Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci: *Židovský hřbitov*. Dostupné z: <https://www.muzeumzatec.cz/zidovsky-hrbitov.html> [cit. 2019-03-20].

¹⁴⁵ *Židovská obec Žatec*. Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body__idovska_obec__atec_.html [cit. 2019-03-30].

¹⁴⁶ O. LÖBL, *Židé na Žatecku*, s. 11.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 11–12.

¹⁴⁸ Projekt *Židé na Žatecku*. Jedná se o spolupráci žateckých rodáků a přátel města Žatce. Projekt je podporován i z řad Německa (Saaz v Německu, Frankfurt n. M.).

¹⁴⁹ AŽM, *Židovská náboženská obec Žatec 1871–1938*, sign. 96324.

Löwy (1902–1905), Moritz Rindskopf (1905–1928) a Adolf Kellner (1918–1928). Od roku 1928 tuto funkci vykonával Moritz Abeles a jeho zástupce Karel Körper. Moritz Grünefelder se stal v roce 1904 členem představenstva a zároveň i přednostou spolku. Na generálním shromáždění v únoru 1926 byl oceněn za svůj přínos organizaci Siegmund Weinerer, který se staral především o spolkové finance.

Roku 1914 vznikl Židovský lidový svazek, jehož předsedou se stal již zmíněný Moritz Grünefelder¹⁵⁰. O deset let později, 30. března 1924, v Žatci působila mezinárodní židovská politická humanistická organizace B'nai Brith Loge¹⁵¹ známá též jako „*Veritas*“, jejímž prezidentem se stal JUDr. Karl Lang.

5.7 Žatečtí rabíni

Prvním rabínem žatecké synagogy byl doktor Abraham Frank¹⁵². Během svého mládí navštěvoval židovské a teologické semináře na rabínské škole ve Vratislavi (Breslau), svá studia zakončil získáním doktorátu z filozofie v roce 1863 v Lipsku. Později obdržel rabínské osvědčení od rabína chebského a chomutovského, ale i od hlavních rabínů z Drážďan a Lipska. Během jeho působení v Žatci jej zaměstnávalo především budování synagogy, kterou následně i roku 1872 sám vysvětil. V říjnu téhož roku ze Žatce odešel. Jeho další cesta vedla do Rakouska, kde vykonával i funkci rabína v Salzburku. Začátkem října roku 1875 byl zvolen rabínem v Kolíně nad Rýnem, kde pobýval až do své smrti v roce 1917¹⁵³.

Dalším představitelem žateckého rabinátu byl Siegmund Maybaum¹⁵⁴, který se narodil v roce 1844 v maďarském městě Miskolcz. Získal přírodovědecko-teologické vzdělání a soustředil se na židovskou náboženskou tematiku. Funkci rabína vykonával nejdříve v Dolním Kubíně, během let 1873 až 1881 pak v Žatci, načež se přesunul do Berlína. Vedle toho působil v roce 1888 jako docent homiletiky¹⁵⁵ a věnoval se psaní odborných publikací¹⁵⁶. Jako kazatel v Berlíně se těšil velké oblibě, což mu v tamější

---

¹⁵⁰ Předsedal během let 1917–1930, poté jej ve funkci vystřídal Karl Hermann.

¹⁵¹ Během třicátých let 20. století v Československu patřil žatecký obvod spolu s patnácti dalšími městy k židovské organizaci. Dále tam patřili například – Praha, Plzeň, Liberec, Karlovy Vary, Prostějov, Opava, Ostrava, České Budějovice, Trutnov, Teplice, Bratislava, Košice a další.

Organizace se věnovala různým sociálním aktivitám, které měli především podporovat židovská práva a usnadnit jim život ve společnosti.

¹⁵² Během let 1867–1872 působil jako rabín v žatecké synagoze.

¹⁵³ *Žatečtí rabíni*. Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body__ateeti_rabini.html [cit. 2019-03-30].

¹⁵⁴ Během let 1873–1881 působil jako rabín v žatecké synagoze.

¹⁵⁵ Nauka o kazatelství.

¹⁵⁶ Vývoj izraelského kněžství, Vývoj izraelského prorockví, Židovská homiletika a Metodika výuky Židovského náboženství. Jsou psané formou kázání ve více svazcích. Vydávány byly nejčastěji

instituci zajistilo vedoucí pozici. S Německem byl spojen i nadále, protože několik let předsedal rabínskému spolku. Zemřel v Berlíně v roce 1919.

Dr. Aron Baerwald¹⁵⁷ se narodil 9. února 1854 v Polsku. Navštěvoval gymnázium v polském Lešně, kde začal rovněž učit talmudu¹⁵⁸ u svého strýce. Následně studoval, obdobně jako jeho předchůdce, židovskou teologii. Po úspěšném absolvování rabínské zkoušky v roce 1881 byl jmenován žateckým rabínem. V tomtéž městě ve svých sedmatřiceti letech zemřel a byl pochován na tamějším židovském hřbitově.

Dr. Heinrich Schwenger¹⁵⁹ z Kejžlic u Humpolce studoval nejprve na gymnáziu v Praze, poté odešel studovat filozofii a teologii do Vídně, kde získal i rabínský titul a stal se doktorem filozofie. Napsal řadu vědeckých prací¹⁶⁰, ve kterých se věnoval především rabínské a židovské tematice. Při svém působení jako rabín se stal i učitelem náboženství v Jindřichově Hradci během let 1907 až 1911, v této činnosti pak pokračoval v letech 1911–1931 v Břeclavi a poté od roku 1931 v Žatci. Pravděpodobně funkci rabína vykonával až do roku 1937, přesný letopočet prameny neuvádějí¹⁶¹.

V žatecké synagoze působil i rabín pocházející ze Slovenska, Dr. Simon Stern¹⁶², který se narodil v Novém Městě v roce 1891. Svá studia zahájil v Bratislavě a pokračoval v nich ve Vídni. Jeho kariéra rabína začala v roce 1888 v Miroslavě, o tři roky později začal působit v Žatci. Pohřben byl v roce 1930 na žateckém židovském hřbitově.

Z dalších významných osobností, které nevykonávaly úřad rabína, je na místě zmínit Eduarda Glasera,¹⁶³ který se narodil 15. března 1855 v německém Rustu a v Žatci po určitou dobu pobýval. Pocházel ze zemědělské rodiny, navštěvoval školu v Chomutově a následně v Praze. Později se věnoval studiu arabštiny a astronomie, což mu později zajistilo místo asistenta ve vídeňské hvězdárně. V roce 1880 vycestoval do Tunisu, kde působil dva roky jako vychovatel. Uskutečnil během let 1883 až 1888 řadu vědeckých výzkumů na jihu Arábie, kde sbíral staré rukopisy a zkoumal arabské dialekty. Stal se prvním znalcem jazyka saba¹⁶⁴ (sabajština). Doktorský titul získal v roce 1890

---

v Německu.

¹⁵⁷ 1881–1891 působil jako rabín v žatecké synagoze.

¹⁵⁸ Jedná se o židovské učení.

¹⁵⁹ Během let 1930–1937? působil jako rabín v žatecké synagoze.

¹⁶⁰ Technologie und Terminologie des Beleuchtungswesens in der Mischna, Dějiny Židů v Ludenburgu (Břeclav), České a slovanské vysvětlení v rabínském písmu.

¹⁶¹ H. GOLD, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, s. 583.

¹⁶² Během let 1891–1930 působil jako rabín v žatecké synagoze.

¹⁶³ B. ROEDL, *Pozůstalost arabisty Eduarda Glasera*, Ústí nad Labem 1995 s. 444.

¹⁶⁴ Jedná se o neúřední, dnes již nepoužívaný jazyk, který se užíval ve starověku v oblasti Jemenu.

na Univerzitě v Greifswaldu. Zemřel v květnu 1908 v Mnichově. Po jeho smrti byla jeho díla odkoupena anglickými muzei¹⁶⁵. Glaser podporoval židovské osidlování v Jemenu a ve svých pracích se zabýval postavením Židů v Arábii.

---

¹⁶⁵ Dropsie College v Philadelphii.

6 Antisemitistické nálady

Vraťme se nyní v čase a zaměříme se podrobněji na vznik a vývoj protizidovských nálad na českém území. Již v 19. století můžeme pozorovat na celém území Čech antisemitistické nálady a první náznaky počátku protizidovského hnutí. Situace se začala přioštrovat v průběhu první světové války, která přinesla členům Židovské náboženské obce v Žatci značné hmotné i duchovní ztráty. O jejich částečnou náhradu se postaraly místní židovské nadace, které obnovu náboženské obce finančně podpořily¹⁶⁶. Samozřejmostí bylo poskytování potravin a noclehu židovským utečencům, přicházejícím zejména z Bukoviny a Haliče¹⁶⁷. Myšlenka vyloučení Židů ze společenského a politického života však zůstávala velmi aktuální.

O její aktivní šíření především uvnitř německé komunity se starala *Německá národní socialistická dělnická strana* (dále DNSAP), která vznikla v roce 1918¹⁶⁸ v Československu. Mezi hlavní představitele strany, kteří se angažovali v sudetské oblasti, patřili Rudolf Jung, Hans Knirsch a Hans Krebs¹⁶⁹. Antisemitistické postoje této strany dosáhly takové intenzity, že přímo tehdejší československá vláda v roce 1933 pohrozila zákazem její činnosti. K tomu nakonec nedošlo, neboť ještě téhož roku byla strana z vlastního popudu na mimořádném shromáždění rozpuštěna. Netrvalo dlouho a většina členů z někdejší DNSAP se začlenila do nově vzniklé politické strany *Sudetendeutsche Heimatfront*¹⁷⁰, u nás známější pod názvem Sudetoněmecká strana (dále SdP). V jejím čele stál Konrád Henlein, který byl klíčovou politickou osobností sudetské oblasti. Strana se veřejně přihlásila k německému národnímu socialismu a do svých stanov oficiálně přijala různá opatření k židovské otázce (Judenfrage). Jak již bylo zmíněno výše, doba byla pro Židy značně nepříznivá, agitace, nepřátelství a výhrůžky namířené proti židovskému etniku byly na denním pořádku¹⁷¹. Tato vlna nevraživosti zasáhla i židovské obyvatelstvo Žatce, které však i přes segregaci od ostatních obyvatel ve městě nadále pobývalo. Příbytky tamějších Židů se nacházely zpravidla na okraji

¹⁶⁶ AŽM, Židovská náboženská obec Žatec 1871–1938, sign. 42670.

¹⁶⁷ *Persekuce Židů v Sudetech: Začátky národní a proti-židovské nenávisti 1895–1938*. Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body_perzekuce_idu_v_sudetech_1.html?fbclid=IwAR2fUtLIJta3JZGPdYMBYkOW_3102G4VACalc9eHqtBpJ1J11zPq_vDb3Y [cit. 2019-03-30].

¹⁶⁸ J. OSTERLOH, *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, s. 59.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁰ *Židé na Žatecku 2014*. Dostupné z: <http://www.saaz-juden.de/> [cit. 2019-03-30].

¹⁷¹ J. OSTERLOH, *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, s. 126.

města v židovských ulicích. V roce 1936 bylo ve městě evidováno přes 760 židovských obyvatel¹⁷², kteří i přes svou nelehkou životní situaci zůstávali aktivní v podnikání – patřilo jim 92 žateckých obchodů¹⁷³. Činní byli i v bankovním sektoru, kde byli často zaměstnáváni na vysokých pozicích, což bylo trnem v oku Němců.

Mnichovská dohoda znamenala odstoupení pohraničních oblastí Československa Říši¹⁷⁴. Podepsáním Mnichovské dohody a zabráním sudetského území, do něhož náležel také Žatec, se postoje Němců dále vyostřily a byla zaváděna opatření směřující k pozdějšímu konečnému řešení židovské otázky. Řada Židů si blížící se nebezpečí plně uvědomovala, a z města se tak neprodleně odstěhovali, pokud jim to dovolil jejich zdravotní stav.

Počátkem roku 1938 obývalo Žatec už jen okolo stovky Židů. Jak již bylo uvedeno, Žatec jako pohraniční město byl zasažen nařízeními Mnichovské dohody a židovské etnikum trpělo pod tíhou norimberských zákonů¹⁷⁵. Cílem těchto opatření bylo další omezení života Židů a jejich všeobecná diskriminace.¹⁷⁶ Vedle přesného vymezení příslušníků židovského etnika byla v zákonech uvedena i zaměstnání, která byla Židům do budoucna zapovězena. Některé dokumenty dokonce nabádaly k tomu, aby Židé nebyli zaměstnáváni vůbec. Židé tak nemohli nadále vykonávat svá povolání, čímž ztratili zdroj obživy. Dalšími prováděcími nařízeními byli všichni Židé zbaveni základních občanských práv. Od 29. března 1939 nesměli volně nakládat se svým majetkem a o necelý rok později museli příslušníci židovské národnosti v podstatě odejít ze společenského života. Ti, kteří zůstali, měli velmi nelehký život. Židé nesměli vstupovat do některých ulic, kaváren či restaurací, mohli nakupovat či navštěvovat úřady jen v předem určených časech. Nesměli vlastnit rádio, gramofon, telefonní linku a další přístroje. Bylo jim zakázáno cestovat a stěhovat se z měst. V důsledku toho nastal další, nyní již nelegální a složitý odchod židovského obyvatelstva z jejich domovů, včetně příslušníků tamější české menšiny. Podle dostupných pramenů zůstávali dosud ve městě převážně nemajetní Židé nebo ti, kteří kvůli svému povolání nechtěli nebo nemohli opustit město.

---

¹⁷² J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 366.

¹⁷³ Tamtéž, s. 366.

¹⁷⁴ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2007 s. 27.

¹⁷⁵ M. KRYL, *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, s. 35. Zákon na ochranu německé krve a cti, zákon o říšském občanství.

¹⁷⁶ T. PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 341.

Kromě toho, že Židé ztratili svá dosavadní práva, bylo mnoho z nich donuceno Žatecko opustit¹⁷⁷, někteří byli dokonce zatčeni. Protižidovské akce se stupňovaly, Židé byli pronásledováni a veřejně ponižováni. Tyto události vyvrcholily během Křišťálové noci, kdy byli Židé pod silným tlakem přinuceni podepsat příslib, že se trvale odstěhují z města. Při následném sčítání lidu se tato skutečnost plně projevila. K 17. květnu 1939, kdy sčítání proběhlo, zde totiž trvale žilo již jen přes třicet Židů¹⁷⁸. Sociální segregaci brzy následovalo i jejich vyřazení z hospodářského života v podobě konfiskace majetku, který se v procesu arizace dostal do německých rukou. V Žatci byly zabavovány obchody, pozemky, domy i další stavby. Prameny udávají, že arizace zasáhla například jistého pana Eksteina a paní Idu Saru Sagherovou, kteří přišli o své pozemky na území města¹⁷⁹.

Arizace židovského majetku probíhala v řadě případů i z iniciativy místních Němců. Například Josef Bachmann¹⁸⁰ arizoval pro své potřeby dům č. p. 103, který se nacházel na náměstí Hanse Schemmana, dnešním náměstí 5. května. Jednalo se o dům, který vlastnili manželé Ledererovi¹⁸¹. Dalším předmětem arizace byla mimo jiné *Bechertova továrna*, jejímž novým majitelem se stal jistý Neuss Fissené¹⁸². Zabaveny byly také společnosti *Kauzler und Neumann, Eisen, Metallwarenfabrik und Baumaterialienhandlung*, které převzal Němec Bock¹⁸³. O svou živnost přišel i Josef Reinmann, který ji musel postoupit Emilu Hammerschmiedovi¹⁸⁴.

Konkrétní přehled židovského majetku zabaveného v roce 1938 v Žatci podává tabulková příloha č. 1, ve které jsou uvedena jména jednotlivých majitelů domů včetně tehdejších i dnešních názvů ulic, v nichž se nemovitosti nacházely.

Finanční prostředky, které německá komunita získala arizací, ji však patrně neuspokojily, a tak nadále pokračovala v politice útlaku a zpříšňování protižidovských opatření. Od roku 1941 měli všichni Židé označovací povinnost, museli nosit viditelně umístěnou šesticípou Davidovu hvězdu žluté barvy s nápisem Jude¹⁸⁵, aby mohli být snadno rozpoznáni od většinového obyvatelstva. Brzy nato pověřil Adolf Hitler říšského

¹⁷⁷ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, s. 13.

¹⁷⁸ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 366.

¹⁷⁹ SOKA Louny, Landrát Žatec, Seznamy židovských s českých domů v Žatci, pozemky, karton č. 66.

¹⁸⁰ Povoláním obchodník s chmelem.

¹⁸¹ J. BERÁNEK – P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ, *Žatec*, s. 367.

¹⁸² J. OSTERLOH, *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, s. 667.

¹⁸³ Tamtéž, s. 668.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 668.

¹⁸⁵ T. PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 342.

protektora Reinharda Heydricha realizací konečného řešení židovské otázky¹⁸⁶. Související administrativní úkony byly delegovány na místní úředníky. Od konce roku 1941 bylo židovské obyvatelstvo postupně převáženo do koncentračních a později také vyhlazovacích táborů. Jedním z častých cílů těchto transportů byla pevnost Terezín, vybudovaná za vlády císaře Josefa II.¹⁸⁷ V terezínském ghettu byla vězněna i většina žateckých Židů. Někteří z nich byli poté umístěni do transportů směřujících na východ¹⁸⁸, což pro mnohé představovalo rozsudek smrti. Ze sudetského území odjížděly první transporty do Terezína již během listopadu 1941. Židé byli označováni dle říšské župy římskými číslicemi, samotné transporty pak nesly číslice arabské. Obyvatelům obvodu Ústí nad Labem, do něhož spadal Žatec, náležela číslice XIX¹⁸⁹.

Většina místních Židů vlnu událostí holocaustu nepřežila. Ti, kteří měli to štěstí, se však do svého rodného města Žatce stejně nevrátili – nejen že ztratili svůj tamější majetek, ale byly zpřetrhány i jejich rodinné vazby a bylo obtížné či nemožné znovu navázat stará přátelství. Psychická a fyzická újma způsobená vězněním v koncentračních táborech byla v mnoha případech natolik silná, že si přeživší ani nepřáli nadále setrvávat v Československu. Místo návratu do Žatce tak v poválečných letech řada z nich emigrovala, a to především do Izraele, států západní Evropy či Severní Ameriky.

Jediným ze známých navrátilivších se žateckých židovských příslušníků byl Otto Beck, který, přes hrůzné zkušenosti spojené s transportem do Polska a pozdějším vězněním ve vyhlazovacím táboře v Osvětimi, zůstal věrný svému městu i zemi. Po návratu zastupoval Žateckou židovskou náboženskou obec, a to až do své smrti v roce 1976¹⁹⁰. Jeho odchod znamenal de facto i zánik celé náboženské obce. Její pozůstatky jsou dnes spravovány Židovskou náboženskou obcí v Teplicích.

Další dohledanou přeživší byla Žatečanka Margit Štajnová, provdaná Krátká, která se narodila krátce po 1. světové válce. Svůj rodný domov obývala až do roku 1938, kdy byla v důsledku výše popsaných událostí donucena město s celou svou rodinou trvale opustit. V současné době¹⁹¹ žije poklidným životem v domově pro seniory v Izraeli, kam

---

¹⁸⁶ M. KRYL, *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, s. 160.

¹⁸⁷ J. OSTERLOH, *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, s. 414.

¹⁸⁸ Osvětim, Březinka, Treblinka, Birkenau, Lublin – Majdanek.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 416.

¹⁹⁰ *Židovská obec Žatec*. Dostupné z:

http://www.wildevtreibung.de/html/body__idovska_obec__atec_.html [cit. 2019-04-16].

¹⁹¹ V roce 2010, kdy bylo Otokarem Löblem a Petrem Šimáčkem natočeno video se žateckými přeživšími rodáky, paní Margit žila. Zda k dnešnímu dni nastaly změny zdravotního stavu, není známo.

po skončení druhé světové války emigrovala. Na Žatec vzpomíná s úsměvem na tváři a v jejím pokoji nechybí ani dobové fotografie, které zachycují město v době, kdy v něm se svou rodinou poklidně pobývala. Mezi přeživšími žateckými Židy uvádějí prameny také Růženu Brösslerovou¹⁹² či Dyka Poppera, který žil v době před transportem v blízkém Bezděkově a po válce strávil zbytek života v Izraeli.

Konkrétním osudům žateckých Židů v době holocaustu se budu věnovat později v této práci, kde uvedu mimo jiné výčet tamějších židovských rodin včetně jejich stručných životních příběhů. Prostor bude věnován mimo jiné Rudolfovi Fantovi a rodině Windtových.

Životní situaci žateckých Židů budu v hlavní části práce ilustrovat na rodině Mändlových, především Evě Mändlové, provdané Roubíčkové. Tato rodina, podobně jako další příslušníci židovské komunity, velmi trpěla nařízeními norimberských zákonů. Věřím, že právě převyprávění jejího osobního příběhu dokáže čtenáři přiblížit, v jak tíživé situaci se žatečtí Židé během největšího konfliktu v historii nacházeli, a že v písemné formě poslouží jako cenné svědectví i pro budoucí generace. Na paní Roubíčkové obdivuji především to, že se nepoddala nepřízni osudu, navzdory všem nástrahám, které jí připravil.

---

¹⁹² ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0267, Ruth Brösslerová, nar. 1927, natočeno 18. listopadu 2015, s. 2.

7 Příběh Rudolfa Franze Fanty

V této kapitole bych ráda nastínila život žateckého rodáka židovského původu, pana Rudolfa Fanty. Tento muž, narozený roku 1879¹⁹³, se sice z pracovních důvodů musel odstěhovat mimo Žatec, ale i poté zůstal Němcům nepohodlný.

Jeho rodina byla hmotně dobře zajištěná, podobně jako většina židovských rodin na Žatecku. Spolu s otcem se zabýval obchodem, především pak zakázkami spojenými s distribucí, přepravou a skladováním chmele. Zajímavostí je, že jeho otec Edvard se zasloužil o zavedení dráhových vagónů na převoz chmele¹⁹⁴. Z dobře situované rodiny pocházela rovněž jeho matka Theresa, rozená Steinová.

Ačkoliv nebyla v Žatci situace pro Židy ani před světovými válkami vždy příhodná, Rudolf žil poklidně a věnoval se po otcově vzoru svému řemeslu. V dubnu 1918 se oženil s Annou Marií Girschickovou, s níž měl dvě děti¹⁹⁵. Jeho pracovní úspěchy ho později zavedly do Františkových Lázní.

Situace pro něj doznala zásadního zvratu během okupace území Sudet v roce 1938, kdy byl pro svůj židovský původ uvězněn a převezen do terezínského ghetta. Pobyt v Terezíně přežil, pozdější věznění v koncentračním táboře Buchenwald se mu však v březnu roku 1942 stalo osudným. Jeho vězeňské číslo bylo 7898¹⁹⁶.

Z Fantových blízkých příbuzných přežila holocaust pouze jeho neteř Franziska. Za svou záchranu dívka vděčila paní Amélii Posse Brázdové¹⁹⁷ z Líčkova u Žatce, která díky svým vysoce postaveným kontaktům pomáhala židovským uprchlíkům a organizovala transporty do Švédska. V současné době žije z Fantových příbuzných již pouze jeho vnučka, která bydlí v německém Chemnitzu¹⁹⁸.

---

¹⁹³ *Rudolf Fanta a jeho osud, Žatec*. Dostupné z: http://www.saaz-juden.de/CESKY-/Rudolf-Fanta-/body_rudolf-fanta-.html [cit. 2019-04-24].

¹⁹⁴ SOKA Louny, Rudolf Fanta inv. č. 1–4, karton č. 1.

¹⁹⁵ V současné době jsou již obě děti po smrti.

¹⁹⁶ *Rudolf Franz Fanta*. Dostupné z:

<https://yvng.yadvashem.org/nameDetails.html?language=en&itemId=6558531&ind=3> [cit. 2019-04-24].

¹⁹⁷ Manželka významného Oskara Brázdy, která byla velmi činná v oblasti pomáhání židovským uprchlíkům. Marii zprostředkovala prostřednictvím Červeného Kříže transport do Švédska, který jí zachránil život.

¹⁹⁸ O. LÖBL – Andreas KALCKHOFF – Zdeněk KLÍMA, *Židé na Žatecku, Stálá expozice v synagoze v Žatci, Žatec / Frankfurt n. M., Nadační spolek Žatec*, 2014 s. 20.

8 Život rodiny Windtových

Ani rodina Windtových vražedné mašinerii holocaustu neunikla. Manželé Hedwig a Alfred Windtovi, žatečtí židovští rodáci, vlastnili přepychovou vilu v tehdejší ulici Holletitzer¹⁹⁹. Jejich dům č. p. 1011 stojí v Žatci dodnes, pouze název ulice se mezitím změnil na „Volyňských Čechů“.

Již v období první republiky se vila obou manželů stala předmětem zájmu místních. Jednu z místností tvořících rozsáhlé prostory objektu využíval Alfred pro své podnikatelské a obchodní aktivity, jejichž působnost mnohdy zasahovala za hranice naší země. Z dostupných pramenů²⁰⁰ lze soudit, že životní standard této rodiny byl na tehdejší dobu výrazně nadprůměrný. Není tedy divu, že se jejich majetek stal středem nežádoucí pozornosti nejen českého, ale později i německého obyvatelstva města.

Alfred byl původním povoláním úředník²⁰¹, následně obchodoval s chmelem, k čemuž si přivydělával prodejem zařízení a techniky sloužící k jeho zpracování a následné výrobě piva. Po podpisu Mnichovské dohody v jeho dosud klidném životě došlo k zásadní změně. Na radu svých známých se rodina Windtových rozhodla opustit město, přesněji řečeno uprchnout z něj, a to do Prahy a následně do Francie. Po vypuknutí druhé světové války se situace vyostřila. Alfred se stal součástí francouzské legie a jeho manželka Hedwig musela sama vychovávat dvě děti²⁰², přičemž se jako Židovka musela skrývat. Možná právě její složitá rodinná situace, která pro ni znamenala značné psychické i fyzické strádání, způsobila, že se jí i jejím dětem vyhnuly první vlny transportů do koncentračních táborů v roce 1941.

V následujícím roce Windtovi začali pociťovat stesk po své rodné domovině, a tak se pokusili vrátit zpět do Žatce. Namísto příjemného shledání je však čekalo jen hrubé zacházení a osobní prohlídky završené násilným transportem do Terezína. Alfred byl do ghetta odvezen v červenci roku 1942 a pobyt v něm jej oslabil natolik, že ještě téhož roku zemřel. Hedwig byla transportována ve stejný den jako její manžel, pobyt v Terezíně se jí však podařilo přežít. Stejně jako pro mnohé další přeživší vězně však útrapy holocaustu pro Hedwig pobytem v Terezíně neskončily. Byla odtud transportována do

---

¹⁹⁹ *Židé na Žatecku, Osud rodiny Windt a Sommer*. Dostupné z: http://www.saaz-juden.de/html/osud_rodiny_windt_a_sommer_.html [cit. 2019-05-01].

²⁰⁰ Soukromý archiv rodiny Windtových, neuspořádané a blíže neoznačené materiály.

²⁰¹ Soukromý archiv rodiny Windtových, oddací list.

²⁰² Martha a Jindřich Windtovi.

vyhlazovacího tábora v Osvětimi, který se jí stal osudným.

Využívání jejich vily bylo spojené s německou komandaturou. Dům byl po válce zdevastován, majetek vyrabován a veškerý nábytek odvezen či zničen. Národní správa, pod kterou vila v poválečné době spadala, sdělila pozůstalým příbuzným, že cokoli, co měli před válkou ve vlastnictví, jim již nepatří a že nemají ani nárok domáhat se jakékoliv náhrady škody za způsobenou újmu. V současné době je vila v zrekonstruovaném stavu a její současní obyvatelé nemají o předešlých majitelích žádné informace.

Martha, dcera manželů Windtových, která holocaust přežila, se provdala za jistého Erwina Sommera. Jejich syn Michael Sommer²⁰³ rád vzpomínal na vyprávění rodičů o jejich rodném městě a domě, ve kterém pobývali. V roce 2010 se rozhodl navštívit Žatec při příležitosti vernisáže „Židé na Žatecku“.

---

²⁰³ Zemřel v roce 2018.

9 Eva Roubíčková ve stínu deníku a rozhovorů

Následující kapitoly představují stěžejní část této práce a obsahují důkladnou analýzu všech dostupných materiálů týkajících se paní E. Roubíčkové, které s časovým odstupem zasazují do širšího kontextu. Budu se zabývat jejím životem od jejího dětství až po její osvobození z terezínského ghetta, kdy také napsala poslední stránky svého deníku.

Ráda bych zmínila materiály, které jsem při svém výzkumu použila. Pro potřeby této práce jsem měla k dispozici veřejnosti nedostupné zvukové nahrávky rozhovorů, které paní Roubíčková poskytla v letech 1995²⁰⁴ a následně i 2009²⁰⁵ jako součást projektu přeživších Židovského muzea v Praze. Výpovědi pro mne byly cenným zdrojem informací, který mi umožnil s časovým odstupem reflektovat záznamy v deníku.

Během rešerše jsem využila všechny dostupné verze osobního deníku paní Roubíčkové. Autorka v něm podává hrozivé svědectví o nelehkém životě za zdi terezínského ghetta, hovoří o osobních zážitcích, které jí i jejím spoluvězněm na dlouhá léta změnily život. Vzhledem k tomu, že autorka měla blízko k zemědělství, kterému se během pobytu v táboře věnovala, řada pasáží pojednává také o něm.

Můj pohled na deník paní Roubíčkové formovaly také různé články a recenze, které jsem si k danému tématu přečetla. Při mapování její životní cesty se zmíním také o obdobích, kdy i ona, jakkoliv silnou osobností byla, ztrácela naději, že ji po válce čeká lepší život. Vzhledem k časové disproporci obou pramenů lze očekávat určité posuny v obsahu výpovědí, které bezpochyby ovlivnil i psychický tlak vyvolaný pobytem v koncentračním táboře.

Části deníku, který bývalá vězeňkyně psala německým těsnopisem, jsou uloženy²⁰⁶ přímo v dokumentačním oddělení památníku v Terezíně. Do kapesního diáře si začala tehdy ještě mladá dívka poprvé zaznamenávat své zážitky ve středu 10. prosince 1941, tedy přesně v den, kdy obdržela spolu s dalšími členy své rodiny výzvu k brzkému nástupu do transportu. Již o týden později byla Eva vězněna v koncentračním táboře v Terezíně, kde své písemné svědectví každý den rozšiřovala.

---

²⁰⁴ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995.

²⁰⁵ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0001, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 27. srpna, 2009.

²⁰⁶ Autorka darovala v roce 1996 určitou část deníku do Muzea Holocaustu ve Washingtonu, proto není její deník v památníku Terezín uložen kompletně.

Celý původní deník je rozdělen do tří částí. První část²⁰⁷ je obepnuta hnědými deskami o rozměrech 20 x 12,2 centimetrů. Její text začíná nadpisem *Dezember 1941* a je psán černým inkoustem na notně zažloutlém čtverečkováném papíře. Do desek je vloženo celkem jednadvacet listů papíru, z nichž jeden je výrazně poškozený. Na stránkách jsou patrné přepisy slov.

Druhá část²⁰⁸ deníku je vedena na českém kapesním kalendáři pro rok 1945, který je uložen v zelených deskách s mnoha výraznými skvrnami hnědé až černavé barvy. U hřbetu je roztržený a má rozměry 7,2 x 10,5 centimetrů. Jeho obsah čítá třiašedesát listů opět již značně zažloutlého papíru. Německý těsnopis je tentokrát zaznamenán nejčastěji tužkou, v některých pasážích pak inkoustem tmavě modré barvy, který je místy rozpítný. Autorka místy velmi tlačí a škrtá. Na předposlední straně kalendáře se nacházejí matematické výpočty, jejichž smysl není bez znalosti kontextu zřejmý. U posledního záznamu z 5. května 1945 stojí u data text „*jo konec*“, pro nějž již autorka od německého jazyka upustila.

Třetí díl deníku²⁰⁹ pak má skromnou formu dvou spojených útržků toaletního papíru o celkových rozměrech 11,5 x 16 centimetrů. Jsou již zažloutlé a silně poškozené. Na nich píše rovněž německým těsnopisem a používá tmavě modré pero či tužku.

9.1 Od dětství po rok 1941

Příběh Evy Mändlové se začal psát v Žatci dne 16. července 1921, kdy se jako jediné dítě narodila tamější židovské rodině Mändlových. Její matka Antonie neměla zaměstnání a starala se o rodinu jako žena v domácnosti²¹⁰. Vynikala v hudbě, o čemž svědčí i skutečnost, že hrála na klavír a v době židovských svátků vypomáhala v místní synagoze hrou na varhany²¹¹. Její otec Ernst byl za první světové války důstojníkem rakousko-uherské armády, což jemu i jeho rodině v táboře na dlouhou dobu poskytlo ochranu. Po skončení první světové války působil²¹² na tehdejší gymnáziu v Žatci jako profesor latiny a řečtiny, následně i češtiny. Dům rodiny Mändlových se

---

²⁰⁷ ATP, č. A 11 890–1, deník E. Roubíčkové.

²⁰⁸ ATP, č. A 11 890–2, kapesní kalendář E. Roubíčkové.

²⁰⁹ ATP, č. A 11 890–3, listy E. Roubíčkové.

²¹⁰ *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století*, Roubíčková Eva – antisemitismus ve škole. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0yJf-UQ-lgc> [cit. 2019-05-04].

²¹¹ Kateřina WEBEROVÁ, *Verstehckt im Wäscheschrank*, E. Roubíčková, 2009. Jedná se o německy psaný článek, z něhož není zřejmé, kde byl vydán či v jakém sborníku byl publikován.

²¹² E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 5. Židovských příslušníků bylo včetně Evy ve třídě pět.

nacházel v ulici Volyňských Čechů a bydlela v něm i Evina babička Žofie a strýc Arnošt.

Eva ve svých vzpomínkách zachycuje bezstarostné dětství a rané mládí, ve kterém sehrála výraznou úlohu její babička. Trávila s ní mnoho volného času a obě se při tom dobře bavily. Babička jí v podstatě vychovala, svou vnučku náležitě hýčkala a dělala pro ni vše, co jí na očích viděla. Eva měla, jak sama uvádí, krásné dětství a ve své rodině byla šťastná. Ráda sportovala, hrála tenis a v horkých dnech se věnovala plavání. V zimě pak jezdila se svými blízkými lyžovat. Chodila do města se svými kamarády, kteří byli často nežidovského původu. V létě roku 1938 Eva hrála tenis u příbuzných v Plzni, kde se mimo jiné snažila zlepšit si češtinu. Při návštěvě se seznámila se svým životním partnerem, osmadvacetiletým Richardem Roubíčkem, který pracoval jako koncipient a později i jako právník ve firmě svého otce.

V roce 1938 chodila Eva do sedmé třídy na gymnáziu v Žatci, kde v té době vyučoval i její otec. V této době se situace Židů začala značně zhoršovat a vlivem nacistické propagandy se Eva ocitla na okraji studentského kolektivu. Antisemitistické projevy Adolfa Hitlera způsobily, že mnozí Evini přátelé se jí začali vyhýbat. Ve škole s ní spolužáci nekomunikovali, učitelé se k ní i k ostatním Židům ve třídě začali chovat jako k podřadným lidem. Mladá Eva situaci ještě plně nerozuměla a často se po návratu ze školy v slzách ptala své matky, co a z jakého důvodu se to kolem ní děje. Ta jí vysvětlila, že Hitler nemá rád Židy a že zfanatizovaní lidé se nechávají strhnout probíhající rasovou propagandou. Ve škole se Eva nyní již necítila dobře, seděla spolu s ostatními Židy úplně vzadu²¹³. Vždy druhý den po Hitlerových proslovech byl na chování lidí zřetelný nárůst nesnášenlivosti vůči židovskému etniku. Davy nejen německých příslušníků na ulicích vykřikovaly antisemitistická hesla a často nazývaly Židy hanebnými výrazy. Ulice města začaly být pro Židy životu nebezpečné, kdokoli je mohl bez omluvy udeřit či jinak potrestat, často za smyšlená provinění či zcela bezdůvodně. Agresoři rozbíjeli okna, rabovali židovské obchody, házeli do vitrín kameny a ničili všechn židovský majetek, který jim přišel pod ruku. Nepříjemné vzpomínky měla Eva spojeny i s každodenním ranním vstáváním do školy, kdy si s pláčem představovala, jak se opět zhorší chování spolužáků a učitelů vůči ní. Když protrpěla několik vyučovacích hodin, dostavil se znovu pláč a strach z cesty domů, která, byť nebyla dlouhá, skýtala pro mladou dívku značné nebezpečí. A i když se jí podařilo ji překonat

---

²¹³ *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století, Roubíčková Eva – antisemitismus ve škole.* Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0yJf-UQ-lgc> [cit. 2019-05-04].

bez úhony, musela si při ní vyslechnout urážky kolemjdoucích, které bolely o to více, protože nechápala, jaké pohnutky je k tomu vedou a proč se z jejích nedávných přátel stali nepřátelé.

Babička Žofie vytušila, že situace se během týdnů či dokonce dnů stane neúnosnou, a proto ještě před podpisem Mnichovské dohody odjela do Prahy, kde si ve Vršovicích pronajala jednopokojový byt s kuchyní. Situace v pohraničí se mezitím dále stupňovala. Jednou odpoledne, když se Eva opět nešťastná a uplakaná vrátila ze školy, sdělili jí rodiče, že si má sbalit pár důležitých věcí a že odjedou na pár dní do Prahy. Praha měla být pouze prozatímním stanovištěm a nikdo netušil, kam se nakonec dostanou. Informace o dočasné změně Evu potěšila, oddechla si, že nebude muset pár dní chodit do školy a trpět urážky a posměšky svých spolužáků. Netušila, že to bude již navždy a že se v důsledku postoupení Sudetského území Německu do Žatce vrátí jen na krátkou dobu. Všichni členové rodiny nyní obývali jeden skromný, nezařízený pokoj v Praze. Do Prahy přijeli nejprve rodinní příslušníci ženského pohlaví, o několik dní později dorazil i otec se strýcem.

Během následujících dní se Eva v Praze zcela náhodou setkala²¹⁴ s Richardem. Shledání pro ni bylo příjemné, oba se chovali, jako by se nic nedělo a nedávali znát žádné znepokojení nad situací v zemi. Poté se začali stýkat častěji, Richard jezdil do Prahy především o víkendy navštěvovat své rodiče.

Brzy se ukázalo, že ani útekem do Prahy si rodina příliš nepomohla. Pražské ulice totiž poskytovaly útočiště uprchlíkům, kteří si neměli s kým promluvit, byli hladoví a špinaví, mnohdy neměli žádné příbuzné, nebo s nimi nebyli v kontaktu. Pocit osamění a bezmoci je ovládl natolik, že ztratili pevnou půdu pod nohama.

Později se ukázalo, že byt v Praze nebudou moci obývat dlouho. Uvažovali proto i o emigraci do zahraničí. Odchod za hranice v této době nebyl jednoduchý. Na konzulátech se kvůli vysokému počtu žadatelů stály dlouhé fronty a okolní země Židy často ani nechtěly přijmout²¹⁵. Z jednoho rozhovoru²¹⁶ vyplývá, že rodina Mändlových

---

²¹⁴ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 3.

²¹⁵ Autorka zmiňuje konzuláty v Bolívii, Chile, Jižní Americe a Kanadě, které přijímali jen Židy za finanční úplatu. Není vysvětleno, o jak velké částky se jednalo, toto téma by bylo na další samostatné bádání. Avšak dle slov Evy v jednom z rozhovorů přijímali tyto země jen Židy s „velkým“ majetkem a penězi.

²¹⁶ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 3.

se o emigraci nakonec ani nepokusila. Důvodem byla zřejmě domněnka, že doba útlatu je pouze přechodným jevem a že během několika měsíců opět odezní.

Po dalších schůzkách Richarda a Evy následovala žádost o ruku, která měla poměrně netradiční podobu: „*Nechtěla byste se, slečno, se mnou vystěhovat?*“²¹⁷. Eva i její rodiče se sňatkem souhlasili a dívka brzy poznala i Richardovu rodinu, kterou si velmi rychle oblíbila a jejíž členové o emigraci na rozdíl od Mändlových intenzivně usilovali. Snažili se získat víza, zejména pro mladou, tehdy ještě nezletilou sedmnáctiletou Evu, avšak neúspěšně.

Mändlovi žili v pražském podnájmu ve velmi nedůstojných podmínkách – v bytě nebylo ani nádobí. Koupili si pouze jeden hrníček, o který se dělili, a na jídlo chodili na ta nejlevnější jídla do automatů. Otec jako státní zaměstnanec pobíral penzi, ze které rodina za cenu velkého odříkání dokázala vyžít. Veškerý majetek Roubíčkových zůstal v jejich žatecké vile, vrátit se však nemohli.

Situace se pro obě rodiny dále zhoršila, když německá armáda v březnu 1939 obsadila Čechy a Moravu. To byl šok, díky kterému si však uvědomili, že nemá smysl lpět na majetku a penězích, důležitější jsou pevné rodinné vazby. Další rána přišla, když babička Žofie, která se vzhledem ke svému věku cítila být překážkou, spáchala sebevraždu – v bytě si pustila plyn a zemřela s myšlenkou, že tak rodině ulehčí²¹⁸. Touto tragédií skončil životní příběh osoby, která pro Evu mnoho znamenala.

Týden po obsazení českého území Němci obdržel Richard vytoužené povolení k odjezdu do Anglie. Slíbil, že se pokusí dostat ze země i ostatní členy rodiny. Richard byl v novém prostředí úspěšný, našel si práci jako dělník, zajistil místo dokonce i pro Evu, která měla pracovat jako chůva. V sedmnácti letech však ještě nebyla plnoletá, a tak z Anglie nezískala pracovní povolení. Nemohla tedy vycestovat za svým snoubencem, i když Angličané byli ochotni²¹⁹ do její zletilosti počkat. Na to ale nebyl čas, protože vypukla druhá světová válka.

Antisemitistické nálady již prostupovaly celou společnost, začaly vstupovat v platnost protizidovské zákony a o několik měsíců později byl vyhlášen Protektorát

---

²¹⁷ Tamtéž, s. 3.

²¹⁸ *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století, Roubíčková Eva – snahy o vystěhování z Československa.* Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=qCpgX_d67oY&t=201s [cit. 2019-05-04].

²¹⁹ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 4.

Čechy a Morava. Jak již bylo zmíněno, v této době Židé pozbyli většinu svých práv, nesměli volně chodit po ulicích ani pracovat a museli nosit označení. Eva ztratila prakticky veškerý kontakt se svým budoucím manželem, protože styk se zahraničím byl přísně zakázán. Přesto občas dostala zprávu ze Švýcarska či Spojených států. Vzhledem k tomu, že Eva byla dosud mladá a plná životního elánu, nechtěla se lehce vzdát svých ideálů. Koncem roku 1939 a v průběhu roku následujícího se scházela se skupinou kamarádů²²⁰, kteří měli stejné zájmy. I s odstupem času si k nim Eva zachovala silné pouto a váží si dodnes útěchy a porozumění, kterého se jí od nich dostávalo. Toto přátelství jí v těžkých chvílích pomáhalo udržovat si víru v lepší budoucnost.

Další šok pro rodinu přišel v roce 1941. Tehdy začaly první transporty do koncentračních táborů, které byly součástí nacistického plánu systematického vyvražďování Židů.

Zlomovým okamžikem se ukázala být středa 10. prosince 1941. Den začínal jako každý jiný, Eva byla doma a šla s matkou nakupovat. Vše se ale změnilo, když jim krátce po jejich návratu teta Elsa telefonicky sdělila, že celá rodina bude zařazena do dalšího transportu²²¹, který nesl označení N 69. Tato zpráva rodinu hluboce zasáhla, otec byl zrovna nemocný – trpěl tuberkulózou – a to ho na čas zachránilo před transportem. Eva se svou matkou a strýcem pomýšlela i na útek, ale všichni si uvědomovali, že kdyby je chytili, nejeli by do Terezína²²², ale přímo do vyhlazovacího tábora v Polsku. To by znamenalo prakticky jistou smrt.

Čekali tak ve strachu, co přinesou následující dny. Doma uklízeli, snažili se přijít na jiné myšlenky a balili si zavazadla. Strýc se přihlásil do transportu dobrovolně, aby zůstal v kontaktu se svou sestrou a neteří. Atmosféru v rodině lze jen těžko popsat slovy. Matka neustále plakala a děsivé myšlenky, které ji pronásledovaly, se pokoušela zahánět prací a úklidem v domácnosti. Těžko snášela odloučení od svého muže a představa nového života v táboře, který v té chvíli byl pro celou rodinu velkou neznámou, jí naháněla strach. Možný návrat domů byl v nedohlednu.

Den odjezdu byl pro Mändlový natolik stresující, že dopoledne vůbec nejedli. V jednu hodinu museli přijít se svými zavazadly do Veletržního paláce v Praze. Obtížně,

---

²²⁰ Eva Glauberová, Benny a Danny Grünbergerovi. S kamarády se setkala v ghettu. Nikdo z nich vlnu události nepřežil.

²²¹ Tamtéž, s. 4. Sama Eva měla transportační označení N 163.

²²² ATP, č. A 11 890–1, deník E. Roubíčkové s. 1.

leč jen krátce se rodina rozloučila se všemi příbuznými a blízkými přáteli. V budově spatřili všechny další Židy, zničené, utrápené a nešťastné. Na zemi byly nalepené jakési matrace sloužící jako postele. Když se na ně posadili, krátili si čekání hovorem s dalšími Židy²²³, které čekal stejný osud. Někteří z nich se poté stali Evinými přáteli.

Zde Eva poprvé navázala kontakt s Fanny, dívkou přibližně stejného věku, v jejíž společnosti později v táboře trávil většinu času. Při odjezdu museli Židé odevzdat veškeré cennosti, šperky, peníze, cigarety a lihoviny Němcům, kteří dodržování pravidel přísně kontrolovali a neváhali přitom použít hrubou sílu. V deníku paní Roubíčkové je přímo uvedeno, že jistý Němec jménem Fiedler²²⁴ fackoval lidi kolem sebe, křičel na ně a ubližoval jim, jen aby zastrašil všechny přítomné.

17. prosince 1941 v devět hodin ráno se transport s Mändlovými vydal na cestu do Terezína. Spolu s ostatními se tísnil v přeplněných vagónech, zatímco všude kolem nich stáli po zuby ozbrojení Němci. Vzporovat tedy nemělo smysl. Kolem druhé hodiny dojeli do Bohušovic nad Ohří, načež pokračovali až do Terezína, kde byl Evě, její matce a dalším šesti ženám přidělen pokoj ve Vrchlabských kasárnách. V pokoji byla Eva podle svých slov relativně spokojená, chválila si atmosféru i ostatní obyvatele, bylo tam dokonce i teplo. Nemohly zde však zůstat dlouho, během dvou dnů se musely vystěhovat²²⁵ do jiných objektů. Nebylo lehké najít volnou místnost, všude, kde to zkusily, je z pokoje vyhodili. Místo nakonec našli v pokoji, kde se lidé hádali o místo i o jídlo, a navíc v něm byla hrozná zima. Eva byla přes svůj nízký věk zvolena jakousi velitelkou pokoje²²⁶ (Zimmerälteste). Díky tomu měla možnost chodit do kanceláře Němců, kteří jí denně dávali přesné instrukce, co se má dělat a co je naopak přísně zakázáno. Díky tomu se mohla i seznámit s novými lidmi a získat kontakty. Eva měla velkou výhodu, že mohla v táboře pracovat. Spolu se svou kamarádkou Fanny se dobrovolně přihlásily na škrábání brambor v kuchyni v naději, že z ní pro sebe i své blízké budou moci vynášet jídlo. Tak tomu i do určité míry bylo, díky práci měly o krajíc chleba navíc, za který byly za daných okolností vděčné. Hlad v ghettu Eva popisuje jako neskutečný²²⁷, všichni jím trpěli, někdo méně, někdo více.

---

²²³ Egon Forscher, kterého párkrát potkala v partě, dále Pacovského, který s ní chodil na gymnázium v Žatci, Taussiga synovce.

²²⁴ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 20.

²²⁵ ATP, č. A 11 890–1, deník E. Roubíčkové s. 2.

²²⁶ Vybrána byla jako nejmladší, ačkoliv měla být zvolena nejstarší.

²²⁷ Kradli žrádlo pro psa, aby měli o trochu víc potravy.

Po Vánocích Eva psala dopis své budoucí tehyni, Richardově matce, navzdory tomu, že kdyby na to někdo přišel, mohla by za to zaplatit i životem. Mladá dívka si tuto možnost zkrátka nepřipouštěla, snažila se žít a nepoddávat se. Nejlepším pomocníkem podle ní byl smích a snaha udržovat si i přes strašlivé podmínky dobrou náladu. S dalšími Židovkami na pokoji si docela rozuměla, zatímco všude jinde se ozýval křik a pláč a lidé si dělali naschvály, v jejich pokoji panovala příjemná atmosféra, což Eva vnímala velmi pozitivně.

9.2 1942

Při oslavách Nového roku se v kanceláři slavilo a Eva si připadala jako za starých časů. Zpívalo se a hrálo, jistý Alfred Hirsch²²⁸ pronesl optimistický proslov o tom, že se situace brzy zlepší, že v ghettu nikdo nebude věčně. Po tomto příjemném zážitku však brzy nastal návrat do tvrdé reality. Informace o blížících se transportech na východ se rychle šířily a psychické rozpoložení vězňů se opět zhoršilo. Strach, chaos a zmatek byly na denním pořádku, nikdo nevěděl, zda a kdy ho čeká odjezd do neznáma, ze kterého by se už nemusel vrátit.

Eva si však zachovávala chladnou hlavu a snažila se na hrozící nebezpečí nemyslet. Se svou kamarádkou nadále loupala brambory v kuchyni Hamburských kasáren, což jí zajišťovalo větší příjem jídla. Díky tomu se také dostala do společnosti a mohla poznávat nové lidi, což jí pomáhalo situaci lépe zvládat. Temnou stránkou této práce však bylo, že nesměla do kuchyně nikoho pouštět, nehledě na žalostné prosby mnoha zoufalých vězňů. I když bylo vynášení čehokoli z kuchyně přísně zakázáno, dívky si vždy něco malého vzaly s sebou do kapsy. Podstupovaly tak ale obrovské riziko – například ze zápisu z 8. ledna²²⁹ vyplývá, že devět Židů bylo pro krádež z kuchyně vězněno a následně veřejně popraveno. Výkon trestu navíc museli provést sami Židé.

Zwi, Evin tamější přítel, jí navrhnul, že ji přihlásí v zahradnictví jako svou snoubenku, aby tím zabránil jejímu případnému transportu na východ. S pokračujícími transporty do ghetta a zvyšujícím se počtem uvězněných Židů pak přišel opět čas stěhování se do jiných pokojů. Novou místnost sdílely Eva a její matka s dalšími pětadvaceti Židy, kteří působili relativně přívětivě, avšak byli nemocní a, jak sama

---

²²⁸ Organizoval v Terezíně zábavu a péči pro děti a mládež, snažil se jim zpříjemnit v rámci možností jejich pobyt v ghettu. V roce 1943 byl transportován do Polska, kde byl o rok později poslán do plynové komory.

²²⁹ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 28.

popisuje, často plakali.

Vzhledem k výše nastíněným životním podmínkám není překvapující, že krádeže, pašování a protekce byly v ghettu na denním pořádku. Kdo neměl kontakty, neměl jídlo ani cigarety. Eva a Fanny povýšily a nyní vydávaly spoluvězněům jídlo, zatímco Evina matka loupala brambory v kuchyni, navíc se jako pečovatelka starala o nejstarší Židy v táboře. U Evy se nyní poprvé objevila neshoda²³⁰ s její přítelkyní Fanny, u které Eva poznala, že je vypočítavá a jde jí především o vlastní prospěch. Manžel ji sice zásoboval, ale nikdy se s nikým nerozdělila, ačkoliv Eva i její matka jí vždy pomohly a samy jí jídlo nabízely.

Dosavadní optimismus Evu pomalu ale jistě opouštěl, již nečekala, že se vrátí domů za svým budoucím manželem. Situace se stále zhoršovala, fronty na jídlo, boje o matrace a uhlí, to vše ji psychicky i fyzicky zmáhalo. Každá osoba měla v místnosti k dispozici pro své vlastní potřeby zhruba sedmdesát centimetrů. Spali na dřevěných pryčnách, které měly tři patra. Na každém patře jich spalo zpočátku čtyři až pět, později i více.

Každým dnem čekala Eva dopis, nebo v ideálním případě balíček, avšak stále nic nepřicházelo. Ke konci února začala pracovat jako zahradnice a získala i propustku. Díky ní si znovu uvědomila, jaké to je svobodně se procházet po ulici či po zahradě a nebýt uvězněná v pokoji. S prací zahradnice ve Štábní zahradě²³¹ byla spokojená, pociťovala ale větší hlad, protože na rozdíl od menážní služby již neměla možnost vzít si pro sebe ani své blízké více jídla. Občas „gumovala“²³², aby mohla na jídlo vícekrát za den. Na začátku března pak přišla výzva strýci, že bude v příštím polském transportu.

Na vyprávění můžeme pozorovat, jaké zdánlivé detaily pro Evu při pobytu v táboře hrály významnou roli. Raduje se z přicházejícího jara a slunce. Je nadšená, že může pracovat venku a nadýchat se čerstvého vzduchu, ale především že si může povídat s jinými lidmi. Přes tyto světlé chvíle se však nemohla smířit s neustálými krádežemi, lhaním a podvody, ke kterým v Terezíně denně docházelo. Své pocity shrnuje řečnickou otázkou: „*Budeme ještě normálními, slušnými lidmi?*“²³³

Evina kamarádka Fanny byla odvezena transportem na Křivoklátsko. Po jejím

---

²³⁰ Tamtéž, s. 31.

²³¹ Nachází se mimo Terezín, měl velké skleníky a sady.

²³² Na lístky, kde měli slíbené jedno jídlo za den, psali obyčejnou tužkou, aby mohli vygumovat, že tam již byli a mohli jít podruhé. Později to již nešlo dělat, výdejní lístky se začaly stříhat.

²³³ Tamtéž, s. 39.

návratu ji čekal další transport, ze kterého se již živá nevrátila. To Evu velmi ranilo a pochopila, že poctivost a dobré srdce nejsou v táboře zárukou přežití. Naopak, daří se zde zlým a krutým lidem. Kdo nemá ostré lokty a nedokáže prosadit svou vůli, nemá šanci získat větší přiděly stravy ani lepší uplatnění v táboře. Sama Eva si šlojzovala²³⁴ ze zahrady salát, cibuli i další zeleninu a ovoce, které zrovna sklízeli. Nedělala to ráda, ale byla k tomu okolnostmi přinucena. Věděla, že kdyby si nic neukradla, nic by neměla.

Život v táboře stávajícím vězňům komplikovali nově příchozí, které transporty každý den přiváželi. Pohled na přijíždějící zubožené, hladové a špinavé soukmenovce včetně dětí, kteří ještě přesně nevěděli, jak život v táboře probíhá a tiše doufali, že se jejich situace zlepší, byl pro ně deprimující. Tušili, že jejich naděje na návrat domů jsou plané a pociťovali nad nimi lítost. Pokud nováčci neměli to štěstí a nezískali práci jako Eva, byl jim odepřen dostatek jídla i možnost pobavit se s rodinou. Bez práce přišli i o možnost získat směnou cigarety či potraviny, které v táboře nebyly běžně dostupné. Když Eva opustila pozici v zahradě, dostala se k práci spočívající v pasení hus a koz²³⁵, která jí přinášela výhodu v podobě mléka a vajíček. Je patrné, že Eva, která byla na začátku života v táboře spíše opatrnější, časem pochopila, že se musí ohánět, aby ona i její matka měly co jíst.

Eva již ani neočekávala příjezd²³⁶ svého otce, avšak 13. srpna 1942 se tak skutečně stalo. Eva s ním strávila celý den, byla ráda, že ho vidí, dokonce jí to připomnělo někdejší šťastné rodinné chvíle. Její otec neměl takové štěstí při výběru ubytování – byl umístěn do Ženižních kasáren, kde byly velmi špatné podmínky pro nocleh. Stravy měl ale relativní dostatek, také proto, že Eva zásobovala celou rodinu včetně blízkých přátel. Je obdivuhodné, s jakým nasazením tak tato mladá dívka činila, přestože jí v případě prozrazení hrozilo surové bití nebo, ještě hůře, transport na východ.

O několik dní později se s dalším transportem do tábora dostala i Richardova sestra Lotka se svými dětmi. Její pobyt zde však neměl dlouhého trvání a po několika měsících²³⁷ byla poslána transportem do Osvětimi.

Životních podmínky v táboře nyní doznávaly určitého zlepšení. Docházelo

---

²³⁴ Terezínský výraz pro pašování jídla či věcí, které patřily německé správě, mezi vězně, šlojzování bylo zakázané pod přísným trestem.

²³⁵ V. BLODIG, *Terezínské listy* 20, s. 72.

²³⁶ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 50.

²³⁷ V. BLODIG, *Terezínské listy* 20, s. 71.

ke zkrášlování ghetta, začaly se otevírat obchody²³⁸, které nabízely potraviny, oblečení a obuv, tedy věci, které byly Židům při příjezdu do tábora zabaveny. Přišla také zvěst, že do Terezína má dorazit jistá vážená návštěva. Tehdy nikdo nevěděl, že se bude jednat o mezinárodní delegaci Červeného kříže. O pár dní později lidé v táboře zjistili, že vystavené zboží se dá skutečně koupit²³⁹, avšak za body, které dostávali pouze pracující.

Při práci s ovce a kozami na pastvě se Eva poprvé setkala s mužem, který jí velmi pomohl v přežití jejího pobytu v táboře. Psal se čtvrtek 15. října 1942, když potkala Karla Košťvance²⁴⁰, původem železničáře z Bohušovic nad Ohří²⁴¹, který bydlel v blízké vesnici Nové Kopisty. Karel působil příjemným dojmem, po celou dobu Evina pobytu v Terezíně ji navštěvoval, choval se k ní slušně a obětavě. Jak velké srdce tento muž měl, však nejlépe dokazují jeho činy. Přinášel vězňům balíčky s jídlem, cigarety a zprostředkovával i poštu v podobě dopisů. Jeho odvaha a velkorysost prodloužila život mnoha vězněných Židů o několik měsíců, nebo alespoň zlepšila jejich životní podmínky. Karel tak činil i přes to, že za své činy on i jeho rodina mohli být pronásledováni či popraveni. Již od prvního dne, kdy se s Evou seznámil, jí přinášel nejrůznější druhy potravin, které byly v táboře velmi ceněné, a vše prováděl zcela dobrovolně a nezištně. Byl s Evou v kontaktu téměř každý den a přinášel jí balíčky, za které je mu dodnes věčná a připouští si, že bez něj mohlo vše dopadnout jinak. Radost z přinášených darů jí však kazil strach z šacování a prohlídek, které ji čekaly při návratu do tábora.

Jednou Evě nešťastnou náhodou zkrřížil cestu jistý četník, právě když přenášela do kasáren jeden z balíčků od Karla. Eva navzdory nátlaku neprozradila Karlovo jméno, zalhala a tvrdila, že má jídlo ještě z posledního transportu. Četník jí však nevěřil a následoval výslech, při kterém jí hrozili zastřelením. Musela si vymyslet jména údajných lidí, od kterých dostávala jídlo. Následoval trest v cele po dobu tří dnů v naprosté tmě, bez jakékoliv stravy. To bylo pro ni nesnesitelné, mučila ji samota, odloučení od matky a přátel i myšlenky na smrt. Malé okno vyplňovaly mříže a v Evě začal narůstat strach z

---

²³⁸ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 52.

²³⁹ Realita však byla odlišná, za body se sice nakupovalo, nicméně člověk dostal to, co v podstatě nechtěl, musel vzít to, co dostal. Ten, kdo měl známé a protekci, dostal lepší a hezčí věci.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 53. Při výkonu své práce se divil, že po železnici přijíždí desítky vlaků denně s tolika smutnými lidmi, kteří jsou ochotni mu dát téměř všechnu majetek, co měli s sebou v kufru a po kapsách za lahev vody nebo za dopis pro blízké. Zpočátku pomáhal Židům za šperky, a za finance, díky tomu značně zbohatl. Nechápal, že pokud by se to kdokoliv dozvěděl, celá jeho rodina by byla zavražděna. Nejspíše nebyl na tolik inteligentní, aby si uvědomil riziko. Evě a jejím blízkým zprostředkovával balíčky plné potravin zcela nezištně po celou dobu uvěznění v táboře.

²⁴¹ Do těchto železnic přijížděli všechny transporty Židů a teprve po tom následoval převoz přímo do Terezína, který se nacházel nedaleko.

možného transportu na východ. Na konci třetího dne hladovky však zjistila, že půjde zpět na svůj pokoj a že její prohřešek nebude mít žádné závažnější důsledky. Sama tomu nemohla uvěřit, ale byla ráda, že se vrátila za matkou a za známými.

Další Evin přítel v táboře, kterému říkali Benny, však takové štěstí neměl. Byl poslán do Osvětimi, kde jej čekala rychlá smrt. Tato událost Evu hluboce zasáhla a vůbec poprvé za pobyt v táboře se u ní objevila myšlenka, že již nechce žít, že to nemá smysl. Připadala si plachá²⁴², měla strach z lidí okolo, v noci nemohla spát, měla strach z každého dalšího dne. Ačkoliv si Evini přátelé a nejbližší ničeho nevšimli, ona sama pociťovala, jak ji pobyt na samotce změnil²⁴³. Stala se chladnější a flegmatictější a její pocity začaly být chaotické.

9.3 1943

Melancholické nálady v Evě neustávaly ani s příchodem roku 1943. Její obavy a strach nabývaly na síle a vše jí připadalo beznadějně, cítila se bezmocná. Ačkoliv bylo ghetto již přeplněné, přijížděly stále nové transporty. Navíc se šířily nakažlivé nemoci a každodenní život vězňů znepříjemňovaly také vši a další obtížný hmyz.

Lidé v táboře umírali hladem, na nemoci, ale i na kruté mrazy, které přišly v následujících měsících. I přesto zůstávalo ghetto stísněné a bez ustání pokračovaly další transporty.

V noci Evu zaměstnávaly úvahy o tom, kdy už bude konečně konec, a zda to vůbec někdy skončí. Existuje šance na přežití a na možnost svobodného života jako dříve? To byla jen jedna z mnoha otázek²⁴⁴, které si Eva prakticky každý den kladla. Všichni v jejím okolí byli postupně odváženi do vyhlazovacích táborů, ze kterých se již nevrátili, a Eva nechápala, proč stejný osud dosud nepotkal i ji.

Informace o obratu ve válce se mezi vězni rychle šířily. Němci utrpěli porážku v bitvě o Stalingrad a Rusové dále postupovali, což v obyvatelích ghetta živilo naději na vysvobození. Avšak ve skutečnosti nikdo nevěděl, co nastane a zda není brzký návrat domů jen iluzí.

Během následujících týdnů v Terezíně pokračovalo „zkrášlování ghetta“ pro

---

²⁴² Tamtéž, s. 63.

²⁴³ Tamtéž, s. 66.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 74.

očekávanou návštěvu²⁴⁵ delegace Mezinárodního výboru Červeného kříže. V rámci příprav byla zavedena místní měna *Ghettogeld*²⁴⁶, což Evě vnuklo myšlenku, že si koupí nové boty²⁴⁷, neboť ty staré jí již dávno dosloužily.

Eva, dosud otřesena a znechucena chováním zdejších, zažívala v táboře i světlé chvíle, které v ní obnovovaly víru, že lidskost existuje. Například jednou tajně a bez dovolení trhala třesně ze stromů, přičemž nechtěně ulomila celou větev, kterou rychle odhodila na zem. Četník ji sice viděl, ale k jejímu překvapení ji nepokáral, nýbrž jí zcela vážně nabídl, ať si ořeše celou větev. Díky podobným zážitkům si Eva uvědomila, že přece jen existují dobří lidé, a to i mezi těmi, u kterých bychom to nečekali.

Balíčky od Karla dostávala Eva pravidelně, a o jídlo tak neměla větší starost. Dokonce si vytvářela i zásoby. Po tomto zajištění základních životních potřeb se tak mohla začít věnovat i svému duševnímu rozvoji, například v podobě studia cizích jazyků²⁴⁸.

V červenci 1943 proběhly poslední tři²⁴⁹ pražské transporty a od této chvíle byla Praha „judenfrei“. V této době Eva často myslela na svého snoubence Richarda, chtěla se s ním setkat a promluvit si s ním. Napadlo ji, zda ji vůbec pozná a zda o ni bude mít ještě zájem. Představa samoty v ní vyvolávala obavy.

Během následujících měsíců se situace v ghettu částečně uvolnila, od 1. února až do 6. září téhož roku se neuskutečnil žádný transport. Těchto sedm měsíců se zapsalo do historie terezínského ghetta jako nejdelší období²⁵⁰, během kterého neproběhl žádný odsun. To vězně uklidnilo a začali doufat v brzký konec nacistického vraždění. Jejich naděje však vyhasly na podzim téhož roku, kdy byly transporty do Polska znovu obnoveny. Během této doby probíhaly jmenné registrace, které měly nejspíše sloužit jako přehled žijících vězňů. Eva zjistila, že její otec měl v registru zapsanou zlatou medaili z války, ke které Němci vzhlíželi a uznávali ji. S tím si uvědomila i důvod, proč s rodinou dosud nebyli posláni na východ.

Mezitím stále vzpomínala na Richarda. „*Čekám jen na tebe*“²⁵¹ – tato tři slova si

---

²⁴⁵ V. BLODIG, *Terezínské listy* 20, s. 67.

²⁴⁶ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 84.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 85.

²⁴⁸ Sem tam si povídala anglicky s jistým Egonem, který jí na oplátku učil základy ruského jazyka.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 95. Transporty proběhly během 5.–13. července 1943 s více než 1 900 oběťmi.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 97.

²⁵¹ Tamtéž, s. 100.

Eva přála slyšet od svého snoubence. Cítila se osamělá a zoufalá také proto, že ostatní děvčata měla chlapce, se kterými se mohla scházet.

9.4 1944

Ani s dalším rokem se situace v terezínském ghettu nezměnila. Nikdo nevěděl, zda se blíží dlouho očekávaný konec a návrat domů. Eva stále pilně pracovala, kde to jen šlo. Zde stojí za zmínku informace o jisté rodině Löblů, kterou zásoboval potravinami již zmíněný K. Košťvanec. Löbl byl při přenášení jídla přistižen gestapem²⁵², ale ani přes mučení neprozradil jméno dobrosrdečného muže, který téměř každý den riskoval svůj život pro druhé. V tomto předposledním roce věznění vše probíhalo dle starých pořádků. Nadále panoval chaos, lidé byli stěhováni do stále stísněnějších prostorů a pokračovaly transporty. Eva dosud myslela na Richarda, ale snažila se přátelit i s jinými chlapci, se kterými se pravidelně stýkala a vedla dlouhé rozhovory.

Teprve v březnu téhož roku poprvé obdržela²⁵³ dopis od jedné z příbuzných Richarda Roubíčka s informací, že mu Evino psaní doručila. Díky tomu dostala novou radost a chuť do života.

Změny ovšem nastaly v zařízení ghetta, kde bylo otevřeno kino, taneční sál i modlitebna. Pro děti do čtrnácti let byla zavedena školní docházka. Okolí tábora bylo upraveno²⁵⁴ a ozdobeno parkem, hudebním pavilonem, ale třeba i fontánou. V areálu byl postaven bazén a všude ležely poházené hračky. V jedné z místností, která sloužila jako jídelna, se najednou objevilo bílé prostírání, příbory, a dokonce i číšníci.

Komise přijela²⁵⁵ na návštěvu 23. června. V ten den museli všichni vězni přijít hezky a čistě oblečení, jako by šli do práce, nebo jen na procházku po městě. Každý se musel tvářit spokojeně a šťastně. Inspekce měla ukázat, jak hezky se Terezín o Židy stará. V čele komise stál Maurice Rossel²⁵⁶ ze Švýcarska, který sehralemu divadlu uvěřil a spolu s dalšími členy²⁵⁷ inspekce odjížděl z návštěvy nadmíru spokojen. Uvěřil, že nacisté se chovají k Židům vzorově a s úctou. Realita však byla zcela jiná a životní podmínky v táboře zůstávaly nadále velmi špatné. Pozitivní vliv však měly informace o postupu spojeneckých vojsk, které se mezi vězni pomalu šířily. Tyto zvěsti v nich obnovily naději

---

²⁵² Tamtéž, s. 125. Následovala vlna psychického i fyzického týrání, ztlučení a velmi silné popálení.

²⁵³ Tamtéž, s. 136.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 138.

²⁵⁵ ATP, č. A 11 890–2, kapesní kalendář E. Roubíčkové, s. 100.

²⁵⁶ M. FRANKL, *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století*, s. 356.

²⁵⁷ Jednalo se o F. Hvasse a J. Henningsena z Dánska.

na brzké osvobození.

Od října do prosince téhož roku nastala v deníku odmlka, Eva si do něj nic nezaznamenávala. Je možné, že sílící naděje na záchranu její myšlenky odváděly jinam, jedná se však jen o mou domněnku, která nebyla potvrzena autorkou. Údaje z tohoto období byly do vydané knihy doplněny teprve později, a to při překladu z německého těsnopisu do českého jazyka.

V říjnu se konaly nesčetné transporty, ze kterých nebylo úniku. Zřejmě se jednalo o snahu zcela zlikvidovat ghetto, vzhledem k blížícímu se konci války. Nacisté během jednoho měsíce transportovali přes 18 400²⁵⁸ vězňů, kteří byli posláni do plynových komor. Do Polska byli odvezeni i Evini rodiče²⁵⁹. Od této chvíle, když Eva ztratila své nejbližší, jí dělal společnost v podstatě již jen K. Košťvanec, se kterým se často scházela.

Na životě jí dle jejích slov již nezáleželo. Do deníku začala opět psát v lednu 1945²⁶⁰, její zápisky však nabraly jinou podobu. Je na nich patrné, jak hluboce Evu zasáhla ztráta rodičů. Jednalo se o velice heslovité záznamy událostí. Nerozepisovala v nich žádné detaily, zřejmě protože nechtěla, aby jí vzpomínky na tuto dobu utkvěly v paměti.

9.5 1945

Eva dostala jako jedna z mála možnost odjet²⁶¹ do Švýcarska, avšak odmítla. Bála se, že se jedná pouze o předstírání nějaké cesty a že je to jen další snaha nacistů připravit ji o život²⁶². Tehdy ještě netušila, že o místo ve vagónu se zasloužil její milovaný Richard ve snaze jí ulehčit a uspořádat jejich shledání. V následujících řádcích deníku jsou jen stručně popsány některé důležité události. Například byla naplánována nová návštěva²⁶³ Mezinárodního výboru Červeného kříže, která s sebou přinesla další zkrášlování a předvádění údajně skvělých poměrů panujících v ghettu. Na své skutečné osvobození však Terezín teprve čekal, ačkoli situace v jiných táborech v zahraničí se již vyřešila. Do tábora nadále přicházeli opuštění, zubožení vězni v hrozném psychickém i fyzickém stavu. Pro nesnesitelný hlad a nemoci řada z nich nedokázala ani stát na nohou. V této

---

²⁵⁸ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 157.

²⁵⁹ 16. září 1944 zahynuli v Osvětimi.

²⁶⁰ ATP, č. A 11 890–2, kapesní kalendář E. Roubíčkové, s. 109.

²⁶¹ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 160.

²⁶² ATP, sbírka vzpomínek, VZP č. 67, E. Roubíčková, s. 128.

²⁶³ 6. dubna 1945 spolu s Ottou Lehnerem a Paulem Dunantem, kteří stejně jako složení vedení první komise se nechali slyšet a pořídili pozitivní zprávu.

²⁶³ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 167.

situaci Eva prokázala nesmírnou obětavost vůči druhým lidem, když pomáhala jako ošetřovatelka. Většina nemocných přicházela z Birkenau, ve kterém podle vyprávění přeživších vězňů panovaly naprosto otřesné podmínky. Poslední informace byla do deníku zaznamenána 5. května, kdy autorka píše: „*KONEC!*“²⁶⁴ Na základě jejího stručného, avšak emotivního vyjádření si můžeme alespoň zkusit představit, jakou radost Eva spolu s dalšími vězňenými v tuto chvíli prožívala.

---

²⁶⁴ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 10.

10 Situace po válce

Němci opustili Terezín již v noci 4. května, což ve vězňených vyvolalo euforii. Zároveň se však dostavily pocity nejistoty doprovázené existenčními otázkami: „*Budu se moci znovu zařadit do normálního života?*“ „*Mám ještě nějakou rodinu či příbuzné?*“ „*Kam půjdu?*“²⁶⁵ To vše se honilo hlavou přeživším holocaust, kteří přemýšleli, jak naložit se svou znovunabytou svobodou.

Pro Evu ihned přijel její blízký přítel K. Košťvanec, který ji odvezl k sobě domů do Kopist. Eva toho dne měla velmi silné horečky a myslela si, že je to její konec. S přicházejícími raněnými a nemocnými se totiž do tábora dostala nakažlivá nemoc – jednalo se o skvrnitý tyfus,²⁶⁶ kterému se ani Eva nevyhnula. Karel ji poté převezl zpátky do ghetta, kde byla svěřena do rukou českého zdravotnického štábu²⁶⁷ spadajícího pod Červený kříž. Léčila se v izolaci po více než šest týdnů. Jak konkrétně léčba probíhala, si autorka nepamatovala, možná tyto vzpomínky zkrátka vytěsnila. Poté, co ji propustili z nemocnice, neměla Eva nikoho, ke komu by mohla jít. Byla bez rodiny a bez potravin, navíc bez jakýchkoli finančních prostředků. Menší zásoby jídla, které si s sebou stihla z tábora vzít, jí byly odcizeny. Jediný drobný balík, který u její postele v nemocnici zůstal, obsahoval její deníkové zápisky.

Terezínské zdi opustila Eva s jistou paní Kellnerovou²⁶⁸, která se o ni během jejího pobytu v nemocnici pečlivě starala. Následně spolu i odjely do Prahy, kde měla Kellnerová svého přeživšího syna Evena, který si tam našel spolu s dalšími oběťmi byt v Rybné ulici²⁶⁹. Tam Eva zhruba čtvrt roku bydlela. Za to, že v tomto bytě nezemřeli hlady, vděčili především Americkému židovskému spojenému distribučnímu výboru²⁷⁰, který je šatil a pravidelně zásoboval potravinami.

Eva si však svůj návrat do života v následujících měsících vyčítala. Nechápala, proč zrovna ona měla být ta, která dostane druhou šanci. Její myšlenky zřejmě dosud výrazně ovlivňovalo psychické trauma, které prožila v táboře.

---

²⁶⁵ V. SPRINGMANNOVÁ, *Terezínské studie a dokumenty*, s. 228.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 228–229.

²⁶⁷ E. ROUBÍČKOVÁ, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 169.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 169.

²⁶⁹ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 11–12.

²⁷⁰ Nezisková organizace, která z darů především amerického židovského obyvatelstva poskytovala nejen finanční pomoc Židům, kteří byli postiženi nacistickým Německem.

²⁷⁰ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 12.

Vzhledem k tomu, že už jí nezbyl nikdo z příbuzných, snažila se Eva vypátrat Richarda, svého předválečného snoubence. Nemohla si vzpomenout na žádné jméno z jeho rodiny, o které ji tenkrát říkával. Dostala ale nápad – vzala si telefonní seznam²⁷¹ a stránku po stránce jej pečlivě procházela s nadějí, že až si jméno přečte, bude se jí zdát povědomé. A tak se také stalo, když narazila na Šindelářovy, ihned je zkontaktovala. Byli rádi, o Richardovi měli informaci, že se vrátil jako voják z Anglie. Richardovi údajně z Terezína přišel dopis, že celá jeho rodina včetně Evy byla poslána do Polska, odkud se již živí nevrátili. Rodina byla k Evě velmi milá a dala jí na Richarda adresu. Napsala mu dopis, který byl velmi ostýchavý, nevěděla totiž, zda již nemá jinou manželku či dokonce děti, zda o ní má ještě zájem. Přece jen uplynuly již více než čtyři roky od chvíle, kdy se viděli naposledy. Přesto mu v dopise sdělila svou aktuální adresu, kde ji, bude-li chtít, může zastihnout. A tak se také stalo, Richard ji následujícího dne skutečně navštívil. Měla pocit štěstí, ale i nejistoty. O tomto dni nesčetněkrát snila, avšak cítila, že se jí Richard odcizil a že to mezi nimi již možná nebude tak jako dříve. Roky odloučení jejich vzájemný vztah poznamenaly, ale když se spolu vydali na procházku, povídali si až do pozdních nočních hodin.

Během několika měsíců události nabraly rychlý spád a ukázalo se, že Eviny obavy byly bezpředmětné. Richard pro ně zařídil byt v Praze a tři týdny po jeho propuštění²⁷² z armády se v Husově ulici konala civilní svatba²⁷³. Snažili se vrátit k běžnému životu. Již o rok později, tedy v roce 1946, se jim narodilo první dítě – dcera Věra²⁷⁴. O čtyři roky později ji následoval syn Pavel²⁷⁵.

Bylo velmi těžké se po událostech druhé světové války znovu adaptovat na běžný život ve společnosti. Jak Eva sama uvádí²⁷⁶, stále se nemohla vyrovnat s tím, že zrovna ona přežila, zatímco miliony dalších lidí zemřely. Pripadalo jí to nespravedlivé. Během následujících let se Eva starala o své dvě děti. Teprve když už byly větší, začala pracovat

---

²⁷² 1. září 1945.

²⁷³ Vzhledem k tomu, že neměli příliš mnoho peněz, šaty po Richardově matce si Eva přešila a udělala z nich svatební.

²⁷⁴ Prvorozená se před rokem 1968 rozhodla emigrovat nejdříve do Rakouska, a z něj následně do Spojených států amerických, kde žije v Ohio spolu se svou rodinou.

²⁷⁵ Pavel vystudoval matematiku a stejně jako jeho sestra se rozhodl emigrovat do USA, nicméně stesk po jeho rodné domovině byl výraznější, proto se zdržel velmi krátce a vrátil se zpět do Čech, kde by měl pobývat v současné době.

²⁷⁶ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 13–14.

v Praze ve Veletržním paláci v Koospolu²⁷⁷ jako cizojazyčná korespondentka²⁷⁸. Jedním z důvodů jejího přijetí byla zejména znalost německého jazyka. Její manžel působil jako právník v Ústřední radě odborů. Provoz advokátní kanceláře svého otce již neobnovil. Jejich prioritou nyní byla péče o rodinu a sounáležitost, které jim usnadnily návrat do pokojného, spořádaného života.

Eva i její manžel si s K. Koštvcem, jehož dobročinné aktivity výrazně zlepšily Eviny životní podmínky v ghettu, psali nesčetné dopisy. Po válce se také vídali, jak uvádí v jednom z rozhovorů²⁷⁹. Karel však v roce 1950 ve věku devětačtyřiceti let zemřel, pravděpodobně v důsledku špatného psychického stavu a značné fyzické zátěže. Z každého poskytnutého rozhovoru či článku, který byl o Evě napsán, vyzařuje vděčnost, kterou vůči tomuto obětavému železničáři pociťovala. Vždy na něj vzpomínala s pokorou a úctou.

Když tímto z Evina života odešel další blízký přítel, nezbyl jí kromě jejích dvou potomků a Richarda v jejím životě již nikdo blízký. Nabízela se jí možnost vrátit se do Žatce, jejího rodného města. Avšak ani po určitém zlepšení a uvolnění situace se na to Eva necítila dostatečně silná. Po prosbách manžela se nakonec do Žatce společně vydali, aby mu ukázala, kde trávila volný čas a kde vyrůstala. Doufal, že to v ní vyvolá příjemné vzpomínky na mládí a její rodinu.

Po příjezdu je však čekalo nepříjemné překvapení. Když Eva dorazila ke svému rodnému domu, noví majitelé se chovali velmi nevybíravě. Poprosila je, zda by mohla alespoň nahlédnout do domu, kde šestnáct let vyrůstala. Pustili na ni psa a nechtěli ji pustit ani o krok blíže²⁸⁰. To byl pro Evu šokující a do jisté míry ponižující zážitek. Chtěla jen svému muži ukázat zahradu, kde si jako malé dítě hrávala se svou babičkou. Celá návštěva se tak proměnila v jedno velké zklamání. Od této chvíle Eva definitivně ztratila chuť se do Žatce vracet. Namísto ochoty a vstřícnosti se dočkala jen chladného odmítnutí, které připomínalo spíše atmosféru předmnichovského období.

S nástupem komunistické moci to oba židovští manželé, kteří navíc nepocházeli

---

²⁷⁷ Tamtéž, s. 14.

²⁷⁸ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0001, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 27. srpna, 2009, s. 11.

²⁷⁹ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995, s. 7.

²⁸⁰ ŽMP, sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0001, E. Roubíčková, nar. 1921, natočeno 27. srpna, 2009, s. 4.

z dělnické třídy, měli těžké. Žili stále v Praze, avšak prožívali roky ve strachu a nejistotě, které vyvrcholily jejich pronásledováním v práci. Richard, jelikož nechtěl vstoupit do strany, nemohl vykonávat povolání advokáta. Našel si jinou práci, aby mohl nadále zabezpečit svou rodinu. Ke svému židovskému původu se manželé již nehlásili a nemluvili o něm, aby se vyhnuli potížím. Přáli si pouze klid a v rámci možností smysluplný život. Své děti do ničeho nenutili, poskytli jim svobodu víry a doufali, že je nepotká stejný osud jako jejich rodiče. Tehdy nemohl nikdo vědět, jestli nepropukne třetí světová válka či nedojde k dalším nepokojům namířeným proti Židům.

Evin manžel zemřel²⁸¹ roku 1993. O jejím synu Pavlovi je známo, že v roce 2014 navštívil Žatec při příležitosti pokračování výstavy „Židé na Žatecku“ v žatecké synagoze. O její dceři nejsou dostupné žádné údaje, v České republice se totiž nezdržuje a na rozdíl od Pavla není členkou Židovské náboženské obce. Eva zůstávala i po smrti manžela činná, angažovala se v řadě projektů, poskytovala rozhovory a popisovala své zkušenosti ze života v terezínském ghettu.

Vraťme se však ještě do období po druhé světové válce. Stojí za povšimnutí, že Eva si na deník, který si během pobytu v táboře psala, později již ani nevzpomněla. Nepovažovala jej za příliš důležitý, domnívala se totiž, že by její autobiografický spis nikoho nezajímal. Bylo však zřejmé, že pokud se její děti či manžel o deníku dozví, budou se jí na něj ptát, což se také stalo. Náhodně na něj narazili při hledání dárků, zhruba dvacet let²⁸² po jejím návratu domů. Evě nezbývalo než jej přeložit, vzhledem k tomu, že tehdy psala německým těsnopisem. Při překladu došla její rodina k závěru, že by bylo vhodné tyto životní vzpomínky uchovat pro budoucí generace. Přemluvili ji, aby deník přeložila celý. Nejprve jej přeložila do angličtiny a vydala v New Yorku v domnění, že si knihu stejně nikdo nepřečte. Až později jej vydala i ve své rodné zemi.

Pro potřeby této práce jsem měla k dispozici všechna tři vydání deníku a mohu konstatovat, že jednotlivé verze se liší pouze předmluvou, jinak je jejich obsah přeložen dokumentárně, bez myšlenkových odlišností.

Po vydání knihy spolupracovala Eva Roubíčková také na řadě článků²⁸³, které často obsahovaly úryvky z jejího deníku. Své poslední roky života strávila skromně v domově

---

²⁸¹ E. Roubíčková, *Terezínský deník 1941–1945*, s. 173.

²⁸² V. SPRINGMANNOVÁ, *Terezínské studie a dokumenty*, s. 224

²⁸³ Obecní noviny, Informační měsíčník členů Židovské obce v Praze Nisan/Ijar 5773 – duben 2013, ročník 10, číslo 7, s. 10–11.

pro seniory Hagibor, kde se jí podle jejích slov líbilo.

Eva Roubíčková zemřela ve věku úctyhodných třiadevadesáti let. Přes veškeré útrapy, které jí život připravil, se nevzdala. Když opustila koncentrační tábor, dokázala se plně začlenit do běžné společnosti a stala se laskavou manželkou a matkou, později i babičkou. Až do své smrti v prosinci 2013 zůstávala člověkem, který lidem kolem sebe rozdával úsměvy. Její jméno je symbolem toho, že ať nám život přinese cokoliv, vyplatí se zachovat si víru v lepší zítřky.

11 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit čtenáři dějiny židovského osídlení ve městě Žatec a v přilehlých vesnicích. Hlavní pozornost v ní byla věnována událostem druhé poloviny třicátých let a první poloviny čtyřicátých let 20. století, které v důsledku nacistické propagandy a následného holocaustu situaci Židů zásadně zhoršily.

Příslušníci židovské rasy byli mezi lety 1941 a 1945 odvázeni do tábora v Terezíně, z nichž velká část pokračovala do vyhlazovacích táborů na východě. Rodilá Žatečanka Eva Mändlová, provdaná Roubíčková, mezi ně nepatřila, a až do konce druhé světové války pobývala v Terezíně. Jako přeživší holocaust pak podávala rozsáhlá svědectví, o něž se tato práce opírá. Vyprávění jejího příběhu začíná v době počínající nacistické propagandy, kdy si Eva začínala všimnout svého postupného vyloučení z většinové společnosti. Problémy v rodném městě vyústily v odchod její rodiny do Prahy, následovaný nuceným přesunem do koncentračního tábora v Terezíně v zimě 1941. Když se o nadcházejícím transportu Eva dozvěděla, začala si své životní zkušenosti písemně zaznamenávat formou deníku.

Eva si až na výjimky zapisovala velmi pečlivě každý den svého pobytu v táboře. Mnohdy se rozepisovala, popisovala své vztahy s rodinnou, ale i s blízkými vězni, ke kterým si našla cestu. Spřátelila se s mnoha slečnami v jejím věku, ale i s chlapci, od kterých si raději držela odstup. Zřejmě i kvůli svému předválečnému snoubenci Richardovi, ke kterému vzhlížela a byla plná nadějí, že se brzy shledají. Eva v deníku vypráví rovněž o vztazích mezi vězni a veliteli. Dozvídáme se v něm, že se trestalo téměř za vše, ať už bitím, které samo o sobě nezřídka končilo smrtí, nebo posláním do plynové komory v některém z vyhlazovacích táborů. Téměř každý týden Terezínem projížděly desítky transportů s lidmi, kteří se již do svých domovin nikdy nevrátili. Jejich sledování v Evě vyvolávalo nejistotu, protože nikdy nevěděla, zda i ona či její rodina nebude do jednoho z nich poslána. Později se dozvěděla, že její otec obdržel po první světové válce zlatou medaili, kterou Němci respektovali, a tak jeho ani jeho rodinné příslušníky do transportů nezařazovali.

Eva pracovala zpočátku v kuchyni, kde loupala brambory a následně vydávala jídlo spoluvězňům. Později byla činná v zemědělství, u kterého zůstala až do konce války. Tam se seznámila s Karlem Koštancem, který jí po celou dobu pobytu tajně nosil balíčky. Jeho zásilky obsahovaly někdy dopisy, jindy zase jídlo, které bylo v ghettu velmi nedostatkovým zbožím. Za to mu byla vděčná, pravděpodobně i díky němu věřila, že na

světě stále žijí lidé, kteří dokáží pomáhat druhým bez ohledu na vlastní prospěch či možná nebezpečí.

Eva během internace rychle pochopila, že pro přežití v táboře musí jednat asertivně a sama si obstarat vše, co potřebuje, často i formou krádeže. Když byla při jedné z nich přistižena, následovala vlna výslechů, bití a po dobu tří dnů byla umístěna na samotku, kde psychicky velmi strádala. Poznamenala ji také smrt jejích rodičů v jednom z posledních transportů v roce 1944, která prohloubila její zmatení a nepochopení, proč ona přežila, zatímco všichni její blízcí byli nacisty zavražděni. Tyto tragické zážitky se projeví i na způsobu psaní jejího deníku, který se z podrobných popisů změnil v heslovité, útržkovité zápisky. Po svém propuštění na konci války navíc Eva prodělala nemoc, z níž se však úspěšně zotavila. Znovu se pak setkala se svým předválečným snoubencem Richardem. Ačkoli Eva pochybovala, zda o ni ještě bude mít ještě zájem, její obavy se nenaplnily a brzy poté se za něj provdala. Měli spolu dvě děti, avšak navzdory radostem rodinného života ji v myšlenkách často pronásledovaly vzpomínky na věznění v ghettu. Díky své znalosti německého jazyka začala po vychování potomků pracovat jako korespondentka v Praze.

Do svého rodného města Žatce se vydala po návratu z ghetta pouze dvakrát. Jednou na žádost svých dětí a manžela, tehdy se však v rodném městě dočkala hrubého odmítnutí nových nájemců jejího rodného domu. K druhé návštěvě se tak odhodlala až v roce 2010, kdy se přijela podívat na slavnostní otevření výstavy k projektu „Židé na Žatecku“ uskutečněné v žatecké synagoze.

Evin život trval dlouhých třiadevadesát let. Za dobu svého dětství si užila bezstarostné mládí, které vydrželo až do jejích sedmnácti let. Navázat na něj dokázala až řadu let po válce, kdy i díky opoře své nové rodiny dokázala válečné trauma překonat.

Při své budoucí práci bych se ráda zaměřila na životy dalších Židů, jejichž osudy jsou spojené s oblastí Žatecka. Patří mezi ně například Růžena Brösslerová, Margit Krátká, Dyk Poper či Otto Beck. Domnívám se, že každý z nich může svým jedinečným svědectvím přispět k tomu, aby téma holocaustu i v 21. století zůstávalo aktuální a sloužilo jako hrozivá ukázka toho, jak nelidské podoby může nabýt snaha o prosazení totalitní ideologie.

12 Seznam použitých pramenů a literatury

12.1 Archivní prameny

Archiv Židovského muzea v Praze

Židovská náboženská obec Žatec 1871–1938, sign. 42670, 75629, 96320, 96324.

Sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0267, Ruth Brösslerová, nar. 1927, natočeno 18. listopadu 2015.

Sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. wwII. 492, Eva Roubíčková, nar. 1921, natočeno 14. září, 1995.

Sbírka Rozhovory s pamětníky, rozhovor č. postwwII. 0001, Eva Roubíčková, nar. 1921, natočeno 27. srpna, 2009.

Národní archiv

fond 29: Knihy židovských familiantů 1811–1848, Žatecký kraj, inv. č. 2464.

fond 167: Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích 1784–1949, Žatec, inv. č. 2458–2466.

Státní okresní archiv Louny

fond 179: Archiv města Žatec, inv. č. 1814, 1826 a 1845.

fond 163: Gymnázium Žatec, inv. č. 125.

fond 186: Rudolf Fanta 1927–1942, karton č. 1.

Matriky měšťanů, Abecední rejstřík Židů bydlících v Žatci 1890, inv. č. 340, sign. I B 129 b.

fond 470: Landrát Žatec 1938–1945, Seznamy židovských a českých domů v Žatci, karton č. 66.

Libočany, Kronika obce Libočany, inv. č. 1.

Žatec, inv. č.24, sign. I A 21.

Archiv památníku Terezín

Deník Evy Roubíčkové, A 11 890 – 1, 2, 3.

Sbírka vzpomínek, VZP č. 66, 67, 68, Eva Roubíčková.

Soukromý archiv rodiny Windtových

Archiv obsahuje řadu sbírek fotografií a dokumentů, které nejsou nijak blíže specifikovány názvem ani jiným popisem. Za zprostředkování děkuji panu Otokarovi Löblovi.

12.2 Dobový a současný tisk

WITTENBERGER, Georg Židovský hřbitov v Čeradicích u Žatce. Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska /40 č. 3, 2008, s. 24–25.

VENCLÍK Jaroslav, Pohledy do minulosti. Židovský pogrom v Žatci v roce 1541, Žatec.

ŠTĚPÁNEK, Karel Primátor Hošťálka, Krajem Lučanů XIV, 1947, s. 21–22.

Obecní noviny, Informační měsíčník členů Židovské obce v Praze Nisan/Ijar 5773, duben 2013, ročník 10, č. 7, s. 10 –11.

KŮRKA Václav, O soudním hrdelním procesu a popravě Maxmiliána Hošťálka z Javořice, Kulturní měsíčník Žatec 1968, č. 4, s. 6–7.

12.3 Literatura

BERÁNEK Jan – Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ (edd.), *Dějiny českých, moravských a slezských měst*, Žatec, 2004.

BUREŠ František, *Kronika města Žatce 1945–1947*, Žatec, 1947.

ČAPKOVÁ Kateřina, *Češi, Němci, Židé?, národní identita Židů v Čechách 1918 až 1938*, Praha – Litomyšl, 2013.

DVOŘÁK Tomáš, *Dějiny chmelařství a pivovarnictví na Žatecku*, bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, Žatec, 2013.

EBELOVÁ Ivana a kol., *Soupis židovských familiantů v Čechách z roku 1793*, Praha 2010.

FIEDLER Jiří, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha, 1992.

FRANKL Michal, *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století, Velké a malé dějiny*, Praha, 2013.

GOLD Hugo, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, Brno – Praha, 1934.

Helena KREJČOVÁ – Jana SVOBODOVÁ, *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939–1945*, Praha 1998.

HLAVÁČEK Petr – Jiří KOPICA, *Zmizelé Čechy*, Praha, 2010.

HLEDÍKOVÁ Zdeňka – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha, 2005.

HOLÝ Martin a kol., *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793, Žatecký kraj IV.*, 2004.

HUBÁČEK Jaroslav, *Malý slovník českých slangů*, Ostrava, 1988.

JOHNSON Paul, *Dějiny Židovského národa*, Praha, 1995.

KÁRNÝ Miroslav – Vojtěch BLODIG, *Terezín v konečném řešení židovské otázky: Mezinárodní konference historiků k 50. výročí vzniku Terezínského ghetta 1941–1945*,

Praha, 1992.

KÁRNÝ Miroslav, *Terezínská pamětní kniha, Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy, 1941–1945*, sv. I., II., Praha 1995.

Kolektiv autorů, *Žatec židovská synagoga a dům č. p. 200*, Žatec.

KRAUSOVÁ Milada, *Město Žatec za Velké války*, Žatec, 2014.

KRYL Miroslav, *Rasismus, antisemitismus, holocaust*, Ústí nad Labem, 2011.

LÖBL Otakar – Andreas KALCKHOFF – Zdeněk KLÍMA, *Židé na Žatecku*, Stálá expozice v synagoze v Žatci, Žatec / Frankfurt n. M., Nadační spolek Žatec, 2014.

LÖBL Otakar, *Židé na Žatecku*: katalog k výstavě pořádané v Regionálním muzeu Žatec 3. 11. - 31. 12. 2010, Žatec – Frankfurt n. M., 2010.

MATUŠÍKOVÁ Lenka, *K dějinám Židů v českých zemích*, Národní archiv, 2015.

MATYÁŠ Jiří, *Dějiny žateckého gymnázia: schola Zatecensis*, Žatec, 2009.

MILOTOVÁ Jaroslava – Eva LORENCOVÁ, *Terezínské studie a dokumenty*, Institut Terezínské iniciativy, 2004.

OSTERLOH Jörg, *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*, Praha, 2010.

Ottův slovník naučný, sv. XIV, Praha 1897.

PĚKNÝ Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2. vydání, Praha, 2001.

VEČERŮVÁ Petra, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, 2009.

PUTÍK Alexandr, *Dějiny Židů v českých zemích v 10.–18. století*, Židovské muzeum v Praze, 2015.

ROEDL Bohumír, *Pozůstalost arabisty Eduarda Glasera*, Ústí nad Labem, 1995.

ROEDL Bohumír, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, Regionální muzeum K.A. Polánka, 1997.

ROUBÍČKOVÁ Eva, *Terezínský deník 1941-45: svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu*, Praha, 2009.

ROUBÍČKOVÁ Eva, *We're alive and life goes on: a Theresienstadt diary*, New York, 1998.

ROZKOŠNÁ Blanka – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech: Historie a památky židovského osídlení Čech*, Brno, 2004.

Sdružení rodáků a přátel města Žatec a Městská knihovna Žatec, *740 let města Žatec 1265–2005*, 2006.

SEIFERT Adolf, *Geschichte der Saazer Stadt-Decanal-Kirche zur hl. Mariä Himmelfahrt*, Saaz, 1898.

SPRINGMANNOVÁ Veronika, *Terezínské studie a dokumenty*, Pomalu si zvykáme na život v ghettu, Institut Terezínské iniciativy, 2004.

TOŠNEROVÁ Marie, *Paměti města Žatce (1527–1609)*, Polánkovo regionální muzeum Žatec a Městský úřad v Žatci, 1996.

WEBEROVÁ, Kateřina, *Verstehckt im Wäscheschrank*, Eva Roubíčková, 2009.

Zákon o obcích č. 128/2000 Sb.

12.4 Internetové zdroje

Z internetových zdrojů jsem využila především stránky www.holocaust.cz. Přínosný mi byl rovněž web www.zatec-zide.eu, který obsahuje digitalizovaný materiál výstavy „Židé na Žatecku“. Cenné informace jsem našla také na stránkách Regionálního muzea K. A. Polánka v Žatci (www.muzeumzatec.cz/encyklopedie.html) a Českých národních listů, které obsahují články Pavla Macháčka o Česích a Němcích žijících v Žatci.

Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích – k 1. lednu 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j> [cit. 2019-03-15].

Češi a Němci v Žatci, Pavel Macháček, 2004. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Cesi_a_Nemci.htm [cit. 2019-06-16].

Databáze Památníku Terezín, Deník Evy Roubíčkové. Dostupné z: <http://archive.pamatnik->

terezin.cz/vyhledavani/listiny/detail.php?table=Evidencni_karta&col=id&value=10898.
[cit. 2019-06-16].

Královské město Žatec, Historie Žatce. Dostupné z: <https://www.mesto-zatec.cz/mesto/historie/> [cit. 2019-03-15].

Lukáš DRAHÝ, Průmyslová zóna Triangle–Kontakty na investory. Dostupné z: www.industrialzonetriangle.com [cit. 2019-01-10].

My jsme to nevzdali, Eva Roubíčková. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/pametnici/roubickova-eva/>. [cit. 2019-06-16].

Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století, Roubíčková Eva – antisemitismus ve škole. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0yJf-UQ-lgc> [cit. 2019-05-04].

Památník Terezín, Eva Roubíčková. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/osobnosti/eva-roubickova>. [cit. 2019-06-16].

Persekuce Židů v Sudetech: Začátky národní a proti-židovské nenávisti 1895–1938
Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body_perzekuce__idu_v_sudetech__1.html?fbclid=IwAR2fUtLIJta3JZGPdYMBYkOW_3102G4VACalc9eHqtBpJ1J11zPq_vDb3Y [cit. 2019-03-30].

Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy, Židovský hřbitov. Dostupné z: <http://www.znicenekostely.cz/?load=detail&id=17692> [cit. 2019-03-18].

Průmyslová zóna Triangle–Kontakty na investory. Dostupné z: www.industrialzonetriangle.com [cit. 2019-01-10].

Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci: Židovský hřbitov. Dostupné z: <https://www.muzeumzatec.cz/zidovsky-hrbitov.html> [cit. 2019-03-19].

Rudolf Fanta a jeho osud, Žatec. Dostupné z: http://www.saaz-juden.de/CESKY-/Rudolf-Fanta-/body_rudolf-fanta-.html [cit. 2019-04-24].

Synagoga Žatec 2013. Dostupné z: http://www.synagoga-zatec.cz/?p=clanek&nazev=historie&id_menu=caee36b7821cdbe10ff327f26e7ad1b1&lang=CZ [cit. 2019-03-19].

Žatec – královské město v Čechách: Čím se provinili, ti Židé? Dostupné z:

<https://saaz.info/index.php/2014/10/10/cim-se-provinili-ti-zide/> [cit. 2019-03-18].

Židé na Žatecku 2014. Dostupné z: <http://www.saaz-juden.de/> [cit. 2019-03-30].

Židé na Žatecku, Osud rodiny Windt a Sommer. Dostupné z: http://www.saaz-juden.de/html/osud_rodiny_windt_a_sommer_.html [cit. 2019-05-01].

Židé na Žatecku. Dostupné z: <https://saaz.info/index.php/category/zide-na-zatecku/>. [cit. 2019-06-16].

Židé v Čeradících. Dostupné z: http://www.zatec-zide.eu/html/body__ide_v_eeradicich_u__atce_.htm [cit. 2019-03-30].

Židovská synagoga. Dostupné z: <http://www.vrabcivzateci.cz/zatec/36/zidovska-synagoga/>. [cit. 2019-06-16].

13 Seznam příloh

13.1 Seznam obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1: Žatecká synagoga před rekonstrukcí.

Obrazová příloha č. 2: Současný stav synagogy.

Obrazová příloha č. 3: Portrét Evy Roubíčkové 1938.

Obrazová příloha č. 4: Eva Roubíčková.

Obrazová příloha č. 5: Vila rodiny Mändlových v Žatci 1938.

Obrazová příloha č. 6: Současný stav vily Mändlových v Žatci.

Obrazová příloha č. 7: E. Roubíčková s rodinou.

Obrazová příloha č. 8: Manžel Richard Roubíček, druhý zleva.

Obrazová příloha č. 9: Titulní strana deníku E. Roubíčkové.

Obrazová příloha č. 10: Úryvek z terezínského deníku E. Roubíčkové.

Obrazová příloha č. 11: Část deníku psaná na toaletním papíře.

Obrazová příloha č. 12: E. Roubíčková na výstavě „Židé na Žatecku“ v Žatci 2010

Obrazová příloha č. 13: E. Roubíčková s O. Löblem při příležitosti výše zmíněné výstavy.

Obrazová příloha č. 14: Současný stav domu Wintových v Žatci.

Obrazová příloha č. 15: Windtova rodina na zahradě.

13.2 Seznam tabulkových příloh

Tabulková příloha č. 1: Seznam arizovaných židovských domů 1938.

Obrazová příloha č. 1: Žatecká synagoga před rekonstrukcí.

Zdroj: Vrabci v Žatci.

Dostupné z: <http://www.vrabcivzatci.cz/zatec/36/zidovska-synagoga/>. [cit. 2019-07-30].

Obrazová příloha č. 2: Současný stav synagogy.

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Obrazová příloha č. 3: Portrét Evy Roubíčkové 1938.

Zdroj: Archiv židovského muzea v Praze, VZP 492, E. Roubíčková.

Obrazová příloha č. 4: Eva Roubíčková.

Zdroj: Židovská náboženská obec Praha, E. Roubíčková. Autor Petr Balalajka.

Obrazová příloha č. 5: Vila rodiny Mändlových v Žatci 1938.

Zdroj: AŽM, VZP 492, rodný dům rodiny Mändlových.

Obrazová příloha č. 6: Současný stav vily Mändlových v Žatci.

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Obrazová příloha č. 7: E. Roubíčková s rodinou.

Zdroj: Obecní noviny, Informační měsíčník členů Židovské obce v Praze, Nisan/Ijar 5773, duben 2013, ročník 10, číslo 7, s. 11. Autor Petr Balalajka.

Obrazová příloha č. 8: Manžel Richard Roubíček, druhý zleva.

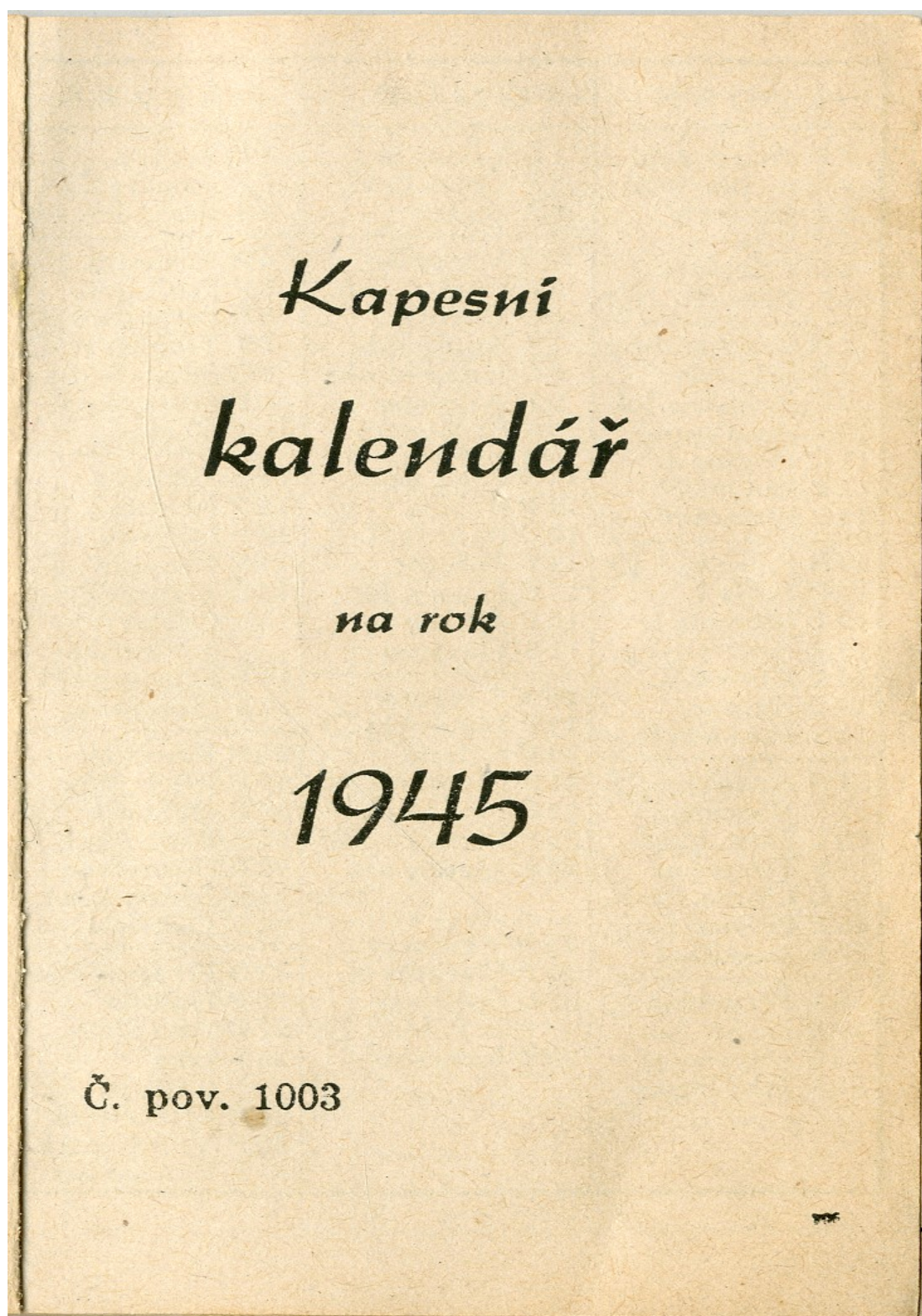

Zdroj: Kam po Česku, E. Roubíčková.

Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/article/7278/eva-roubickova>. [cit. 2019-07-30].

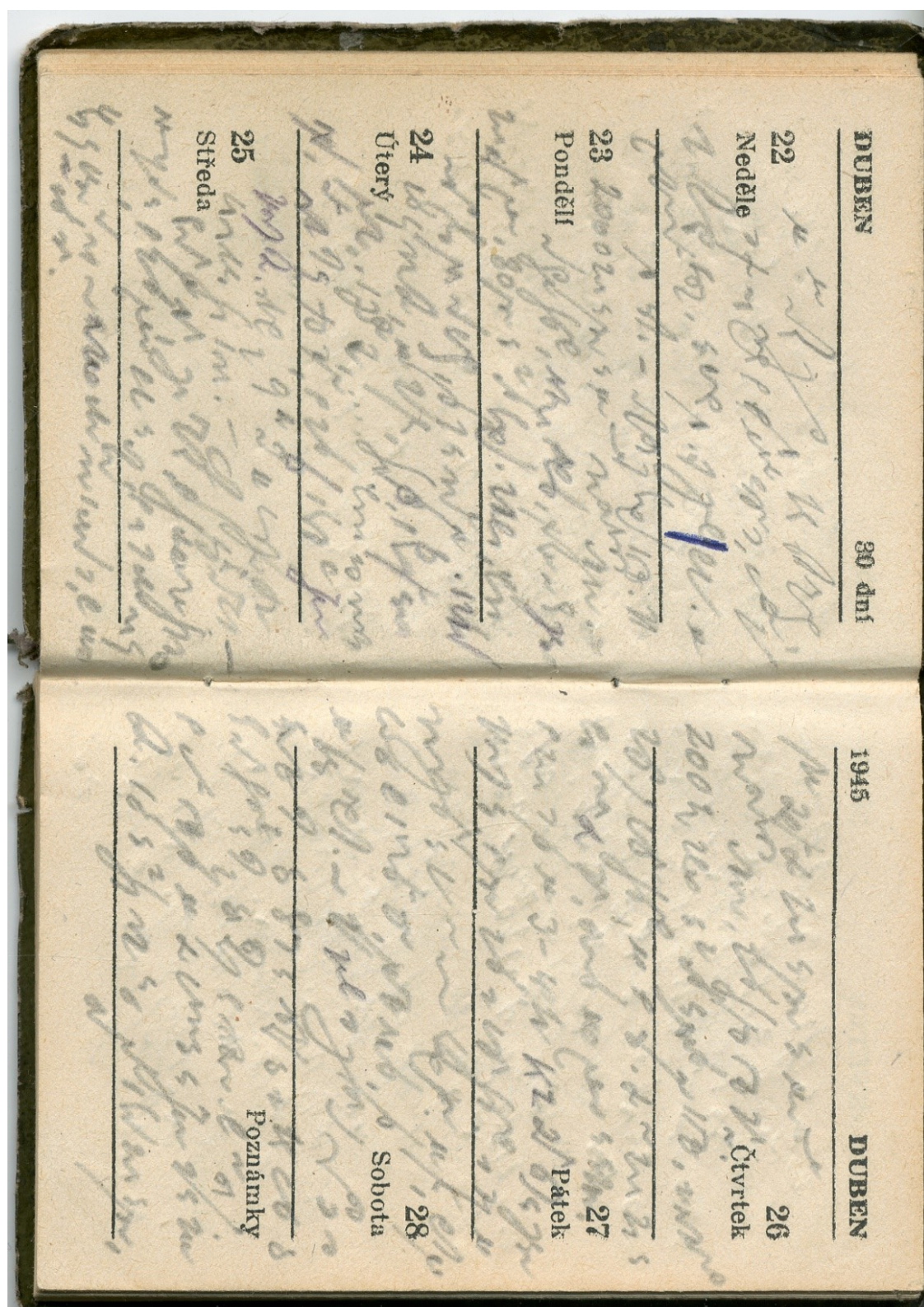
Obrazová příloha č. 9: Titulní strana deníku E. Roubíčkové.

Zdroj: Archiv památníku Terezín, A 11 890 – 2 – 03.

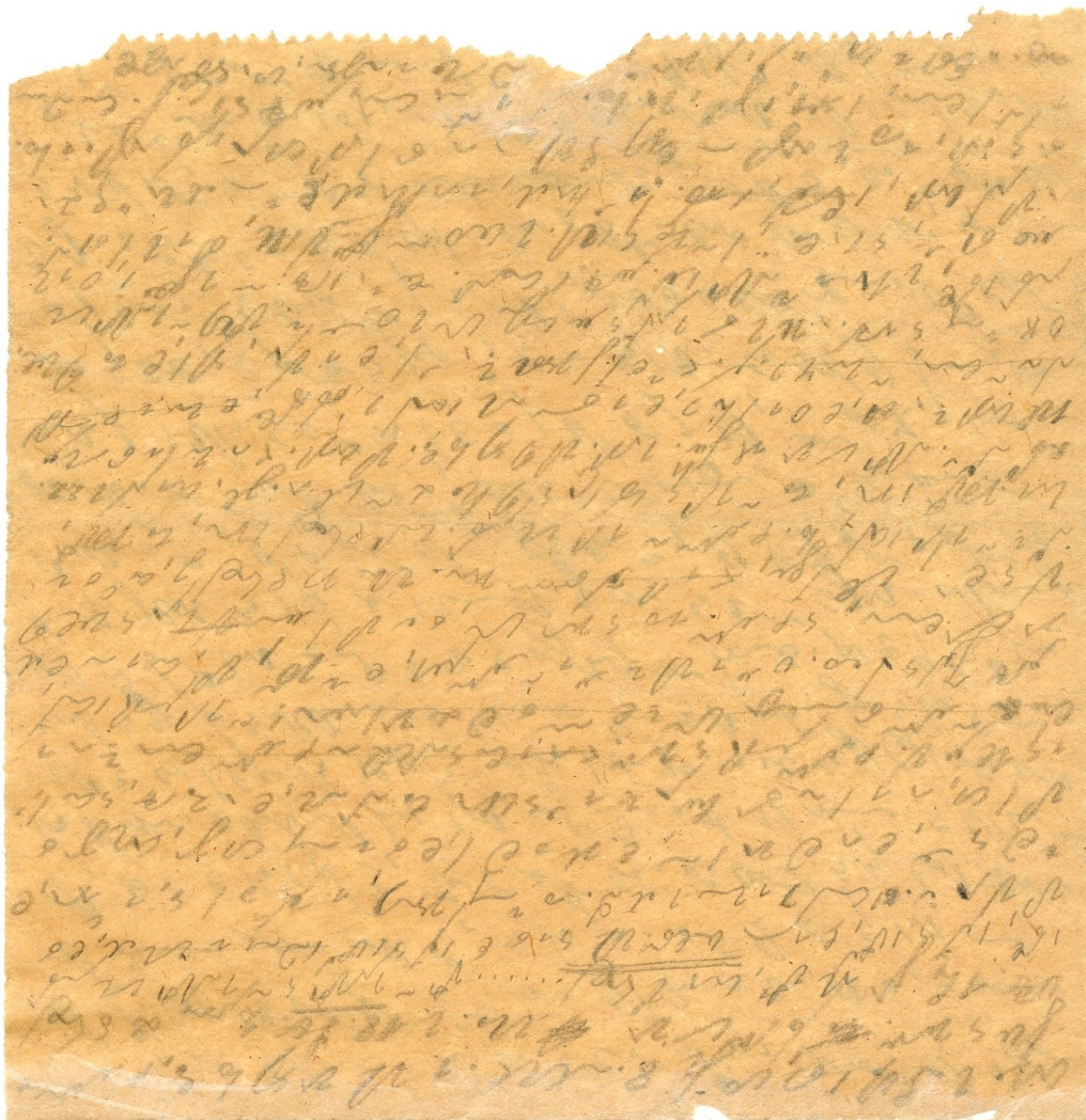
Obrazová příloha č. 10: Úryvek z terezínského deníku E. R.

Zdroj: ATP, A 11 890 – 2 – 24.

Obrazová příloha č. 11: Část deníku psaná na toaletním papíře.

Zdroj: ATP, A 11 890 – 3–1.

Obrazová příloha č. 12: E. Roubíčková na výstavě „Židé na Žatecku“ v Žatci 2010.

Zdroj: Žatecký a Lounský deník.

Dostupné z:

https://zatecky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=vystava_zatec_zide_20101105_23&back=3948075202-550-12&photo=1. [cit. 2019-07-30].

Obrazová příloha č. 13: E. Roubíčková s O. Löblem při příležitosti výše zmíněné výstavy.

Zdroj: Soukromý archiv O. Löbla.

Obrazová příloha č. 14: Současný stav domu Wintových v Žatci.

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Obrazová příloha č. 15: Windtova rodina na zahradě.

Zdroj: Soukromý archiv rodiny Windtových.

Tabulková příloha č. 1: Seznam arizovaných židovských domů 1938.

Arizované židovské domy v Žatci v roce 1938		
Jméno a příjmení	Název ulice v roce 1938	Název ulice v roce 2019
Karl Loewi	Dr. Schiller Straße 8	Obránců míru
Karl Taussig	Schönfeldgasse 25	Dvořáková
Max Heller	Ringplatz 44	náměstí Svobody
Karoline Stein	Ackermannplatz 6	Hošťálkovo náměstí
Malwine Stein	Lorettoplatz 90	Josefa Hory
Josef Fluss	Defreggergasse 1776	Josefa Hory
Hugo Fluss	Langgasse 114	Dlouhá
Karl Loewenthal	Ackermannplatz 142	Hošťálkovo náměstí
Emil Prisker	Ringplatz 143	náměstí Svobody
Ludwig Loewi	Kalderergasse 148	Poděbradova
Emma Bloch	Hermannngasse 154	Jirásková
Laura und Emil Schenk	Ringplatz 160	náměstí Svobody
Siegfried Loewi	Ringplatz 162	náměstí Svobody
Rosa Stein	Ringplatz 164	náměstí Svobody
Wilhelm Grünbaum	Dr. Hassmann-Gasse 170	Oblouková
Ernst Löbl	Waldhausergasse 176	Dlouhá
Max Kohl	Waldhausergasse 179	Dlouhá
Hermann Kotek	Waldhausergasse 185	Dlouhá
Egon und Ernst Kohn	Waldhausergasse 189	Dlouhá
Rudolf Feldmann	Püschelplatz 195	Chelčického náměstí
Otto Rein	Püschelplatz 208	Chelčického náměstí
Viktor Prister	Püschelplatz 197	Chelčického náměstí
Emil Prister	Dr. Hassmann-Gasse 218	Oblouková
Paul Loebowitz	Jakobsgasse 269	Tyršova
Anna Glasser	Schillerstraße 315	Obránců míru
Max Singer	Schillerstraße 318	Obránců míru
Ludwig Kohn	Goethestraße 322	Husova
Karl Ernst Kellner	Nikolaigasse 326	Volyňských Čechů
Siegfried Abeles	Goethestraße 352	Husova
Julius Muehlstein	Goethestraße 353	Husova
Auguste Kopetzky	Geibelgasse 1901	Karla IV.
Rudolf Kohn	Dorndorfgasse 483	Karla IV.
Moritz und David Reiss	Gurkenmarkt 516	Husitské náměstí
Leo Loebel	Ackermannstraße 523	Žižkova
Hugo Schleissner	Horatitzer Straße 546	Chomutovská
Marta Lauer	Greifensteinstraße 559	Stroupečská
Wilhelm Loewi	Reibitzer Platz	Nerudovo náměstí
Mariane und Adolf Kotek	Bahnhofstraße 568	Purkyněho

Max Stein	Merkurgasse 596	Nákladní
Heindrich Loebel	Goethestraße 637	Masarykova
Josef Heller	Siegesplatz 728	Havlíčkově náměstí
Rudolf Neumann	Prager Straße 797	Pražská
Ludevika Leiner	Goetheplatz 814	Smetanovo náměstí
Rudolf Heller	Goetheplatz 827	Smetanovo náměstí
Ludwig Loewi	Prager Straße 830	Pražská
Siegmund Loewenbach	Horatitzter Straße 837	Volyňských Čechů
Karl Eben	Jakobsgasse 869	Tyršova
Erna Vogel	Stankowitzer Straße 896	Osvoboditelů/Lounská
Grete und Max Stein	Merkurstraße 941	Nákladní
Richard Hahn	Dr. Schmeykal-Straße 951	Lva Tolstého
Simon Boehm	Dr. Schmeykal-Straße 953	Lva Tolstého
Otto Abeles	Goethestraße 964	Husova/Masarykova
Richard Epstein	Dr. Schmeykal-Straße 969	Lva Tolstého
Josef Heller	Fischerplatz 974	náměstí Prokopa Velkého
Cista und Viktor Arnstein	Jahnstraße 982	Studentská
Julius Anton Loebel	Prager Straße 986	Pražská
Henriette Schiller	Goetheplatz 1017	Smetanovo náměstí
Rudolf Kohn	Holletitzer Straße 1094	Volyňských Čechů
Georg Felin Lerk	Dr. Schmeykal-Straße 1150	Lva Tolstého
Siegfried Loewi	Kantgasse 1155	Otakara Březiny
Ernst Stein	Floragasse 1157	Dukelská
Heindrich Schiller	Hüttelweg 1224	Politických vězňů
Adolf Girschick	Hüttelweg 1227	Politických vězňů
Anna Heller	Hossner Weg 1260	Pod Znamkovnou
Josef Koepl	Goethestraße 1310	Masarykova/Husova
Josef Budsky	Holletitzer Straße 1310	Volyňských Čechů
Julius Suschitzky	Jakobsgasse 1390	Tyršova
Ludmila und Karl Loewy	Kantgasse 1429	Otakara Březiny
Edmund Kohn	Stankowitzer Straße 1637	Osvoboditelů/Lounská
Irma Stuetz	Mühlwiese 1797	Klostermanová
Ernst Mann	Jakobsgasse 1847	Tyršova
Annd und Gertrude Loebel	Jahnstraße 1845	Studentská
Otto Rein	Büschelplatz	Chelčického náměstí
Gustav Koch	Götzgasse 1963	Jungmannova
Leopold Huebsch	Floragasse 1976	Dukelská
Josef Popper	Kudlichstraße 2050	Svatopluka Čecha

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Löbla